strategirådet

En framåtsiktande översyn av rörelseägda folkhögskolors påverkansarbete och RIO:s roll

Rörelseägda folkhögskolors intresseorganisation

Rapport

4 november 2020

Innehållsförteckning

1. Inledning 3
1.1 Översynens frågeställningar och genomförande 4
1.2 Rapportens disposition 6

2. Karaktär och omfattning på folkhögskolornas befintliga lokala och regionala påverkansarbete 7
2.1 Påverkansarbete och samverkan med kommunen 7
2.2 Påverkansarbete och samverkan med regionen 10
2.3 Sammanfattande slutsatser 13

3. Behov och utmaningar i det lokala och regionala påverkansarbetet 14
3.1 Behov och utmaningar i påverkansarbetet gentemot kommunen 14
3.2 Behov och utmaningar i påverkansarbetet gentemot regionen 17
3.3 Sammanfattande slutsatser 22

4. Rekommendationer till stöd för folkhögskolors lokala och regionala påverkansarbete 24
4.1 Folkhögskolan bör driva påverkansarbete genom att ta rollen som strategisk alliansparter till regioner och kommuner 24
4.2 Rollen som strategisk alliansparter kännetecknas av ansvarstagande och oberoende 25
4.3 För att ta rollen som strategisk alliansparter krävs utveckling av strukturer, förhållningsätt och kunskap 27
4.4 En stärkt position som strategisk alliansparter kräver både relationsbyggande och opinionsbildande arbete 29

5. Rekommendationer till stöd för RIO:s roll och arbete 30
5.1 Det finns behov av ett utvecklat uppdrag för RIO 30
5.2 Ett utvecklat uppdrag omfattar stödjande, drivande sammanhållande och opinionsbildande insatser 32
5.3 Medskick till RIO:s fortsatta arbete för att säkerställa strategiskt agerande 37

EN FRAMÅTSIKTANDE ÖVERSYN AV RÖRELSEÄGDA FOLKHÖGSKOLORS PÅVERKANSARBETE OCH RIO:S ROLL

Uppdragsgivare: Rörelseägda folkhögskolors intresseorganisation
Författare: Kajsa Rosén, Strategirådet

OM STRATEGIRÅDET

Strategirådet är ett konsultföretag som stöttar organisationer med ett samhällsutvecklande uppdrag att driva kunskapsbaserad utveckling genom analys, processledning, utbildning och rådgivning. Vi förenar en stark bas i samhällsvetenskaplig metod med mångårig erfarenhet av utvärdering, analys och rådgivning i offentlig och ideell sektor.

Strategirådet är sprunget ur en vision om att arbeta med förändringsarbete och strategisk rådgivning där metodologisk kvalitet kombineras med lyhördhet inför uppdragsgivarens behov och sammanhang. Våra kärnområden är arbetsmarknad, utbildning, integration och kompetensförsörjning.

Läs mer om oss på www.strategiradet.se.

1. Inledning

Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO) är en idéburen organisation som verkar för att främja och tillvarata rörelseägda folkhögskolors intressen. Idag är 111 folkhögskolor över hela landet medlemmar i RIO.

En av RIO:s huvuduppgifter handlar om att bilda opinion och påverka villkor och förutsättningar för rörelsefolkhögskolornas verksamhet. Den antagna verksamhetsinriktningen från 2019 anger bland annat att RIO ska hävda och synliggöra utbildningsformen folkhögskola i det svenska utbildningssystemet, utreda de långsiktiga förutsättningarna för folkhögskolans grundfinansiering samt stödja medlemsskolornas regionala arbete för ökat regionbidrag.

Under de senaste åren har flera omvärldsförändringar ägt rum som både inneburit nya möjligheter och nya utmaningar för folkhögskolan. En stor förändring handlar om att antalet platser på folkhögskolan utökats genom en statlig satsning, vilken innebar att folkhögskolan totalt sett tillfördes mer pengar. En utredning från 2019 pekar samtidigt på att finansieringen per plats minskat, eftersom många regioner inte fullt ut medfinansierade de utbyggda platserna.[1] Utredningen pekar också på brister i styrningen av folkhögskolan. Utbyggnaden av de 8 000 platserna medförde att två principer krockade – å ena sidan samfinansieringsprincipen som innebär att folkhögskolorna ska samfinansieras av stat och regioner, och å andra sidan finansieringsprincipen, som innebär att staten ska kompensera för statliga åtgärder som medför extra kostnader lokalt och regionalt.

Omvärldsförändringarna har sammantaget medfört att flera folkhögskolor befinner sig under ekonomisk press, som särskilt aktualiserat behovet av påverkansarbete i syfte att säkra långsiktigt stöd och finansiering. Ett proaktivt påverkansarbete är också motiverat för att tillvarata möjligheter i omvärlden. En sådan möjlighet är den ökade samhällsfokuseringen på kompetensutveckling, omställning och livslångt lärande som sannolikt följer i spåren av Covid-19. Här kan folkhögskolan spela en central roll, inte minst på grund av utbildningsformen som innebär att enskilda skolor relativt snabbt kan ställa om för att möta nya målgrupper och behov, jämfört med exempelvis vuxenutbildningen.

Som stöd för rörelseägda folkhögskolors påverkansarbete, har RIO initierat en översyn av hur det befintliga påverkansarbetet fungerar idag samt hur detta potentiellt kan stärkas. Uppdraget att genomföra översynen har RIO givit till konsultföretaget Strategirådet. I denna rapport presenteras våra samlade resultat, slutsatser och rekommendationer från översynen.

[1] Strategirådet (2019), ”Utredning av mobilitetstöd”. Uppdragsgivare Västra Götalandsregionen.

1.1 Översynens frågeställningar och genomförande

Översynen syftar ytterst till att ge RIO ett beslutsunderlag som kan användas för att vidareutveckla dels organisationens eget påverkansarbete, dels organisationens stöd till det påverkansarbete som medlemsskolorna själva driver på lokal och regional nivå. I uppdraget ingår både att undersöka hur dagens påverkansarbete fungerar, samt ge rekommendationer för hur ett fortsatt arbete bör läggas upp.

Strategirådets ursprungliga uppdrag var avgränsat till medlemsskolornas regionala och lokala påverkansarbete. Detta uppdrag utgick från en analysram (tabell 1) som specificerade översynens frågeställningar och datakällor.

TABELL 1. ANALYSRAM FÖR ÖVERSYNEN AV MEDLEMSSKOLORNAS REGIONALA OCH LOKALA PÅVERKANSARBETE

Övergripande frågeställning	Exempel på underfråga	Datakälla
Behov och förutsättningar i ett regionalt/lokalt påverkansarbete	Vilka behov och utmaningar utmärker folkhögskolornas situation från ett regionalt/lokalt perspektiv? Hur ser deras kontext ut?	Enkät medlemsskolor Intervjuer medlemsskolor Intervjuer regioner och kommuner Dokumentstudier
	Hur arbetar de enskilda folkhögskolorna idag med dialog och påverkan regionalt/lokalt? - Vilken inriktning har arbetet? - Styrkor respektive utvecklingsområden i arbetet?	Enkät medlemsskolor Intervjuer medlemsskolor Intervjuer regioner och kommuner Dokumentstudier
	Vilka särskilda behov, möjligheter och utmaningar på en regional nivå kännetecknar de rörelseägda folkhögskolorna i relation till de offentligägda?	Enkät medlemsskolor Intervjuer medlemsskolor Intervjuer regioner Dokumentstudier
	Hur ser de enskilda folkhögskolorna på sin egen roll och möjligheter att driva påverkansarbete regionalt/lokalt?	Enkät medlemsskolor Intervjuer medlemsskolor Dokumentstudier
	Vilket behov av stöd har de enskilda folkhögskolorna för att stärka regional/lokal dialog och påverkan? Möter RIO detta idag – varför/varför inte?	Enkät medlemsskolor Intervjuer medlemsskolor Dokumentstudier
	Vilka eventuella medskick och inspel har skolorna till RIO:s nationella påverkansarbete?	Enkät medlemsskolor Intervjuer medlemsskolor
	Vilka för- respektive nackdelar finns med att ha en arbetande styrelse i relation till en policystyrelse, utifrån målet att säkra ett så effektivt regionalt påverkansarbete som möjligt?	Enkät medlemsskolor Intervjuer medlemsskolor Dokumentstudier

Övergripande frågeställning	Exempel på underfråga	Datakälla
Rekommendationer för att maximera effektivitet och avtryck	Vad bör RIO:s huvudsakliga fokus vara i ett regionalt påverkansarbete kring rörelseägda folkhögskolors särskilda intressen (vad bör prioriteras respektive prioriteras ned)?	Samlad analys utifrån ovan nämnda frågeställningar och datakällor
	På vilket sätt kan RIO stödja de enskilda folkhögskolorna på bästa sätt i syfte att främja regional/lokal dialog och påverkan?	Samlad analys utifrån ovan nämnda frågeställningar och datakällor
	Hur kan RIO arbeta långsiktigt med dessa frågor med fokus på den regionala och lokala nivån?	Samlad analys utifrån ovan nämnda frågeställningar och datakällor
	Hur kan RIO:s interna organisation, styrning och uppföljning potentiellt utvecklas för att maximera effektivitet i arbetet?	Samlad analys utifrån ovan nämnda frågeställningar och datakällor

Det ursprungliga uppdraget utökades i september 2020 med ett tilläggsuppdrag. Tilläggsuppdraget handlar om vilken roll RIO bör ta i ett nationellt påverkansarbete i frågor som är kopplade till rörelseägda folkhögskolors särskilda intressen. De två uppdragen är nära sammanlänkade med varandra, så till vida att det nationella påverkansarbetet skapar förutsättningar och förstärker påverkansarbetet som drivs på regional och lokal nivå. Tilläggsuppdraget har i hög grad således handlat om vilken övergripande identitet och roll som RIO bör ta som intresseorganisation.

Strategirådets slutsatser och rekommendationer baseras på flera datakällor.

En central datakälla utgörs av en webbaserad **enkätundersökning** som genomförts bland samtliga RIO:s medlemsskolor. Enkäten har haft ett tudelat syfte. Dels att ge en övergripande bild av hur de enskilda skolornas behov av stöd ser ut, exempelvis i relation till att föra dialog med region och kommuner. Dels att ge en bild av hur skolorna upplever att RIO:s stöd fungerar idag, samt på vilket sätt som organisationen potentiellt skulle utveckla detta. Enkätundersökningen genomfördes i maj 2020 och har en svarsfrekvens på 86 procent, vilket motsvarar 96 skolor. Enkätfrågor samt enkätsvaren i sin helhet presenteras i en separat bilaga.

För att fördjupa bilden som framkommit i enkätundersökningen, har vi genomfört **intervjuer** med skolledare på sju medlemsskolor. Dessutom har den regionala koordinatorn för Skånes folkhögskolor i samverkan intervjuats. Urvalet av intervjupersoner har tagits fram i dialog med RIO med syfte att fånga skolor med varierande förutsättningar, storlek och kontext. Vi har även intervjuat företrädare för två kommuner samt fyra regioner. Intervjuerna har syftat till att ge en bild av hur samverkan och dialog fungerar från regioners och kommuners perspektiv, samt hur folkhögskolornas position potentiellt kan stärkas. Också detta intervjuurval har gjorts i dialog med RIO. Som underlag för tilläggsuppdraget, har fem kompletterande intervjuer genomförts under september och oktober 2020. Intervjuerna har omfattat företrädare för RIO och Folkbildningsrådet. Dessutom har en riksdagspolitiker intervjuats.

Slutligen har **dokumentstudier** genomförts av relevanta underlag. Dokumentstudierna har bland annat inkluderat inkomna motioner till föregående årsstämma, regionala kultur- och utvecklingsstrategier samt årsrapporten från Skånes skolor i samverkan.

1.2 Rapportens disposition

Efter detta inledande kapitel följer kapitel 2, där karaktär och omfattning på medlemsskolornas befintliga lokala och regionala påverkansarbete beskrivs. Kapitel 3 redogör för styrkor, utmaningar och utvecklingsområden i det regionala och lokala påverkansarbetet. Kapitel 4 innehåller Strategirådets övergripande slutsatser och rekommendationer till stöd för rörelseägda folkhögskolors lokala och regionala påverkansarbete. I det avslutande kapitlet 5 presenteras Strategirådets rekommendationer för hur RIO kan stödja och komplettera det lokala och regionala påverkansarbetet på bästa sätt.

.

Fokus för översynen är folkhögskolors lokala och regionala påverkansarbete, där kommuner och regioner utgör centrala motparter. För att ge en bredare bild av folkhögskolornas kontakter har vi även ställt frågor i enkätundersökningen om samverkan med myndigheter och aktörer inom civilsamhället. Detta underlag presenteras i bilaga 1.

Rapporten innehåller även en fristående bilaga 2, där enkätfrågorna och enkätsvaren i sin helhet presenteras.

2. Karaktär och omfattning på folkhögskolornas befintliga lokala och regionala påverkansarbete

I detta kapitel beskrivs hur medlemskolornas lokala och regionala påverkansarbete ser ut idag. Beskrivningen bygger på genomförd enkätundersökning samt de uppföljande intervjuerna. Först beskrivs påverkansarbete och samverkan med kommunen (avsnitt 2.1), därefter motsvarande arbete gentemot regionen (avsnitt 2.2). Kapitlet avslutas med en kort sammanfattning som summerar de viktigaste resultaten (avsnitt 2.3).

2.1 Påverkansarbete och samverkan med kommunen

De flesta rörelseägda folkhögskolor driver någon form av påverkansarbete mot kommunen idag. Endast 14 folkhögskolor, vilket utgör 15 procent av de svarande, uppger att de inte alls driver lokalt påverkansarbete.

2.1.1 Syfte med påverkansarbetet gentemot kommunerna

Det kommunala påverkansarbetet syftar oftast syftar till att kommunen i högre grad ska se folkhögskolan som en samverkanspartner för att stödja personer långt från arbetsmarknaden, samt att kommunens studie- och yrkesvägledare i högre grad ska vägleda elever mot folkhögskolan (diagram 1). Det är också relativt vanligt att folkhögskolorna vill att kommunen ska erkänna utbildning från folkhögskolan vid antagning till vuxenutbildningen och rekrytering samt att folkhögskolan i högre grad ska ses som en samverkanspartner för kulturverksamhet.

DIAGRAM 1. VAD VILL NI UPPNÅ MED ERT KOMMUNALA PÅVERKANSARBETE?

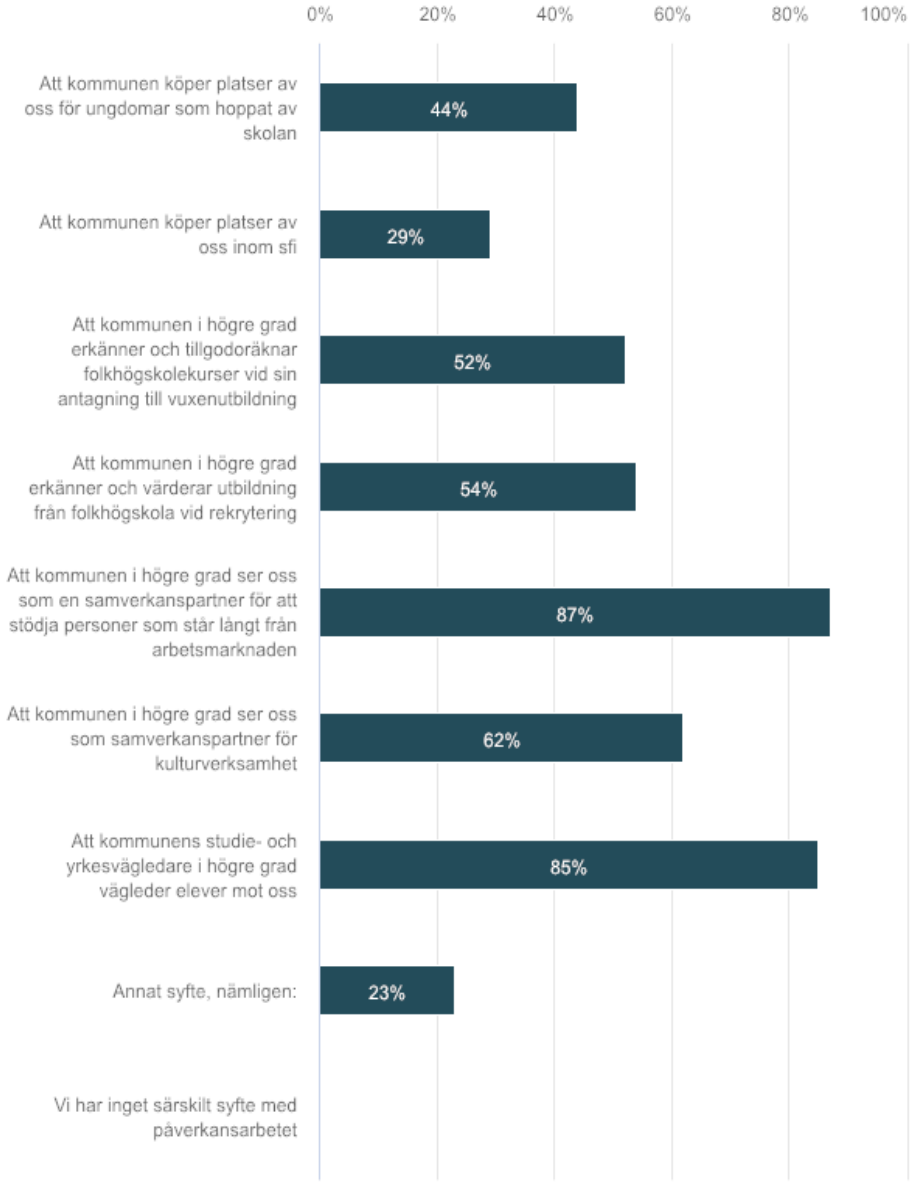

N = 82. Antal valda alternativ: 258.
Frågan har endast ställt till skolor som uppgivit att de idag bedriver lokalt påverkansarbete.

När olika grupper av skolor jämförs, framträder några intressanta skillnader i synen på syftet med påverkansarbetet som kan vara värda att lyfta fram. Det är vanligare att internatfolkhögskolor vill ses som en samverkanspartner för kulturverksamhet jämfört med dagfolkhögskolor, som i högre grad är inriktade mot att stärka samverkan kring utsatta grupper. En tänkbar förklaring till detta är att verksamhetsformen samvarierar med skolans inriktning, så till vida att profilerade skolor med inriktning mot kulturutövande i högre grad rekryterar från hela landet och således är internat.

Det är vidare mindre vanligt att folkhögskolor med arbetarrörelsen som huvudman strävar efter att ses som en samverkanspart inom kulturområdet. Skolor med arbetarrörelsen som huvudman är

också mindre intresserade av att fungera som sfi-utförare åt kommunen. Endast 1 av 10 folkhögskolor med arbetarrörelsen som huvudman anger att driver detta, i jämförelse med 5 av 10 skolor som drivs av en förening med lokalt/regionalt huvudmannaskap. Också skolornas storlek har betydelse för vad de vill uppnå med det lokala påverkansarbetet. Ju fler deltagarveckor folkhögskolorna har, desto större andel vill att kommunen ska erkänna och tillgodoräkna folkhögskolekurser vid rekrytering. Bland folkhögskolorna med 11 000 deltagarveckor eller fler vill nästan 9 av 10 skolor att kommunen i högre grad erkänner och värderar utbildning från folkhögskola vid rekrytering, i jämförelse med runt 5 av 10 av övriga folkhögskolor.

2.1.2 Organisering och arbetssätt

Det vanligaste sättet att bedriva lokalt påverkansarbete är genom att delta i nätverksmöten, vilket 7,5 av 10 skolor gör. Nästan lika många, knappt 7 av 10, har en löpande informell dialog med kommunen. Knappt 5 av 10 skolor bjuder in kommunen till events som folkhögskolan anordnar. Det är däremot inte vanligt folkhögskolorna skriver debattartiklar och insändare eller tar fram kunskapsunderlag i syfte att påverka lokalt. Cirka 1,5 av 10 skolor skriver debattartiklar eller liknande och ungefär lika många tar fram kunskapsunderlag av något slag.

Påverkansarbetet tycks överlag inte ske systematiskt med utgångspunkt i en uttalad strategi med särskilt utpekade fokusområden. Flera av de intervjuade skolorna beskriver det lokala påverkansarbetet i relativt allmänna termer, med fokus på att öka kunskapen om skolans verksamhet, hålla sig uppdaterad och informerad samt visa på vilket värde skolan skapar.

Drygt 5 av 10 skolor uppger att de riktar sig till kommunala tjänstemän och politiker i ungefär samma utsträckning i det lokala påverkansarbetet. Endast 1 av 10 uppger att de i första hand riktar sig till politiker för att uppnå sina syften medan knappt 4 av 10 uppger att de i första hand vänder sig till tjänstemän. Enkätens öppna svar samt genomförda intervjuer pekar på att folkhögskolorna i första hand har kontakt med chefer och medarbetare på verksamhetsnivå, såsom rektorer inom vuxenutbildningen. Folkhögskolan är i regel inte, även om det finns exempel på motsatsen, en part i diskussioner med kommunföreträdare på en mer strategisk nivå. En intervjuad kommunföreträdare säger:

> *Vi har inga strategiska diskussioner gemensamt om hur vi kan bidra till att få ut folk, utan det är mer att folkhögskolan ju bidrar till detta och det kan vara värt att ha i åtanke, men det finns ingen strategisk diskussion och samverkan.*

Det finns samtidigt skillnader mellan skolornas organisering och arbetssätt som delvis hänger samman med deras karaktär. Skolor som drivs av en förening med lokalt/regionalt huvudmannaskap eller som har arbetarrörelsen som huvudman verkar vara mest aktiva i den meningen att de bedriver flest olika typer av påverkansaktiviteter. Skolor med annan folkrörelse som huvudman, t.ex. nykterhetsförbund, tycks vara minst aktiva. Nära 4 av 10 skolor i denna grupp uppger att de inte bedriver något påverkansarbete alls. Det är vanligare bland gruppen folkhögskolor med 11 000 deltagarveckor att bjuda in till events (9 av 10) än de med färre deltagarveckor. Folkhögskolor med mellan 3 000 – 6 000 deltagarveckor har i lägre utsträckning informell löpande dialog än folkhögskolor med fler deltagarveckor.

Folkhögskolornas samarbete med kommunerna kan ses som både ett medel och ett mål. Det kan dels vara ett sätt att påverka kommunens uppfattning om folkhögskolorna i positiv riktning, men det

konkreta samarbete som sker kan även ses som ett utfall av påverkansarbetet – exempelvis att man blivit erkänd som samverkanspartner för att stödja personer som står långt ifrån arbetsmarknaden. Både enkätens öppna svar och intervjuerna indikerar att det finns en stor spännvidd i folkhögskolornas samarbete med kommunerna, som omfattar allt från gemensamma kulturevenemang, lån av lokaler, EU-finansierade projekt och yrkesutbildningar.

Flera kommuner köper också platser av folkhögskolan kopplat till sfi och samt ungdomar som hoppat av skolan. I enkäten uppger 40 procent eller 38 folkhögskolor att en eller flera kommuner köpte platser för ungdomar som hoppat av skolan under 2019, medan 30 procent eller 27 skolor uppger att en eller flera kommuner köpte platser inom sfi. Det är således färre skolor som fungerar som utförare inom sfi. I gengäld är dock volymerna här betydligt större, vilket framgår av tabell 2 nedan. Spännvidden i deltagarvolymer mellan enskilda skolor är också betydligt större vad gäller sfi: från 12 köpta platser till 1 700 platser på en enskild skola.

TABELL 2. ANTAL KÖPTA PLATSER SOM KOMMUNER KÖPT AV FOLKHÖGSKOLOR 2019

	Medelvärde för antal köpta platser per folkhögskola 2019	Medianvärde för antal köpta platser per folkhögskola 2019	Totalt antal platser som kommuner köpt av folkhögskolor 2019
Platser för ungdomar som hoppat av skolan	5 st	2 st	177 st
Platser inom sfi	233 st	100 st	6 290 st

Källa: Enkätundersökningen till RIO:s medlemsskolor.
Medelvärdet och medianvärdet är beräknat utifrån antalet skolor som uppger att kommunen köpt platser.

2.2 Påverkansarbete och samverkan med regionen

De allra flesta folkhögskolor bedriver även någon form av påverkansarbete gentemot regionen. I enkäten är det bara 1 av 10 svarande som anger att de inte gör det.

2.2.1 Syfte med påverkansarbetet gentemot regionerna

Folkhögskolornas svar i enkäten visar att de i regel har flera syften med påverkansarbetet gentemot regionen. Till skillnad från påverkansarbetet gentemot kommunerna finns det dock fler likheter mellan medlemsskolorna i synen på syftet med påverkansarbetet på regional nivå. Det har sannolikt att göra med att regionen har en annan och mer enhetlig roll i relation till folkhögskolan än kommunerna; dels samfinansierar de folkhögskolorna tillsammans med staten, dels agerar regionen på en mer övergripande strukturnivå i frågor som rör t.ex. personer långt ifrån arbetsmarknaden.

Majoriteten av folkhögskolorna - 8,5 av 10 svarande – driver ett regionalt utvecklingsarbete i syfte att regionen i högre grad ska se och erkänna värdet av folkhögskolan som utbildningsform (diagram 2). Denna fråga är i sin tur ofta kopplad till frågan om regionens finansiering av folkhögskolorna generellt och de rörelseägda folkhögskolorna specifikt.

8 av 10 svarande som har offentligägda folkhögskolor i länet uppger att de genom sitt påverkansarbete vill att regionens finansiering av de rörelseägda folkhögskolorna ska bli mer likvärdig i relation till finansieringen av de offentligägda.

Lika många, 8 av 10, vill att regionen i ökad grad inkluderar dem i strategiska diskussioner kring regional kompetensförsörjning och att regionen ska se folkhögskolan som en aktör i det arbetet. Det är inte lika vanligt att driva påverkansarbete i syfte att stärka skolans position i det regionala kulturutbudet, vilket framgår av diagrammet nedan. Denna bild bekräftas av genomförda intervjuer med folkhögskolor, som pekar på att regionens förståelse för folkhögskolornas betydelse inom kulturområdet redan idag upplevs som relativt god och att behovet av påverkansarbete inom detta område därför potentiellt är mindre.

DIAGRAM 2. VAD VILL NI UPPNÅ MED ERT PÅVERKANSARBETE GENTEMOT REGIONEN?

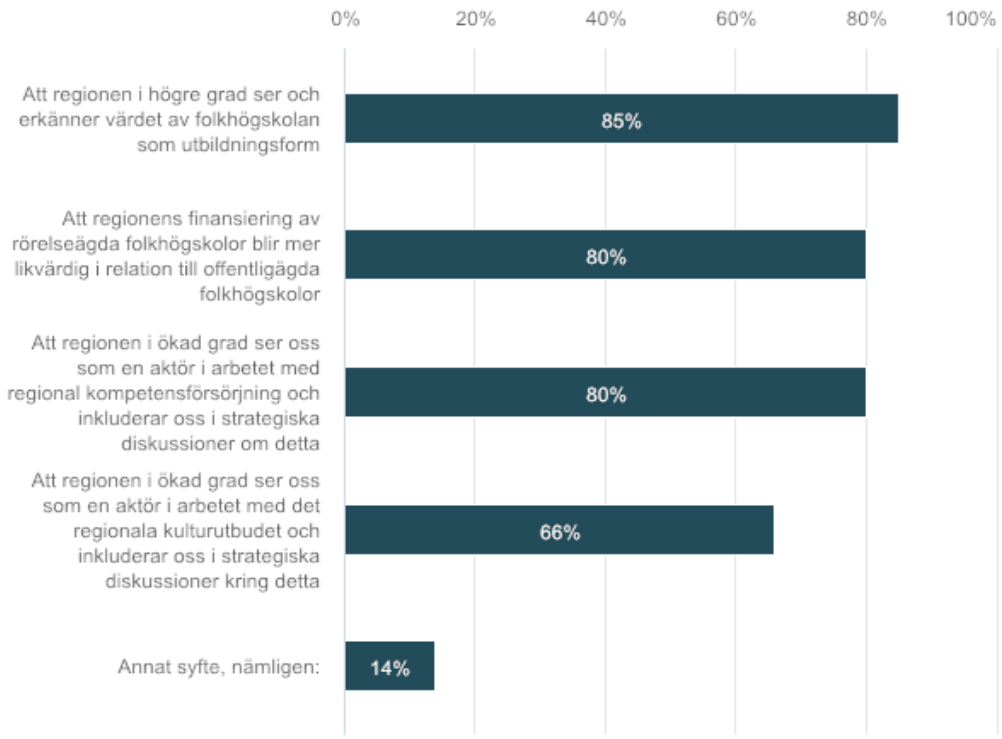

N = 86. Antal valda alternativ: 280.
Frågan har endast ställt till skolor som uppgivit att de idag bedriver regionalt påverkansarbete.

Även på regional nivå är det vanligare att internatfolkhögskolor vill stärka sin roll inom kulturområdet jämfört med dagfolkhögskolor, och mindre vanligt bland folkhögskolor yngre än 25 år än äldre folkhögskolor att vilja detta. Det finns också skillnader i synen på syftet utifrån skolornas storlek. Ju större folkhögskolan är, desto större är viljan att folkhögskolan ska ses som en aktör i arbetet med det regionala kulturutbudet och inkluderas i strategiska diskussioner kring detta. Mönstret är liknande, men inte lika tydligt när det gäller att viljan vara en aktör i det regionala kompetensförsörjningsarbetet och att regionen ska se och erkänna värdet av folkhögskolan som utbildningsform.

Samtidigt som det både i enkätundersökningen och intervjuerna tydligt framkommer att skolorna bedriver påverkansarbete för att säkra en hållbar finansiering, framgår det att de flesta gärna vill slippa fokusera på dessa frågor och istället fokusera sitt påverkansarbete på andra frågor som har en närmare koppling till folkhögskolornas verksamhet och samhällsuppdrag. Så här säger en intervjuad rektor:

> *Typiskt. Här sitter vi och pratar om regionalt påverkansarbete och hamnar i frågor kring finansiering. Det är inte det man skulle vilja jobba med när det gäller kommunala och regionala frågor. Det är ingen samarbetsfråga. Man vill komma längre än så.*

2.2.2 Organisering och arbetssätt

I både det lokala och regionala påverkansarbetet är nätverksmöten det vanligaste sättet att arbeta på. Organiseringen av det regionala påverkansarbetet skiljer sig dock på grund av regionens roll som medfinansiär och att regionen utgör en högre administrativ nivå i landets indelning.

Både enkätsvaren och intervjuerna indikerar att folkhögskolorna i regel har lättare att etablera informella kontakter i det lokala sammanhanget. Det är vanligare att ha en löpande informell dialog med kommunföreträdare än regionföreträdare; 5 av 10 folkhögskolor har en löpande informell dialog med regionen medan motsvarande siffra för kommunen är 7 av 10. Det är också vanligare att bjuda in kommunala företrädare till events som folkhögskolan anordnar; knappt 5 av 10 bjuder in kommunen till events medan endast 3 av 10 bjuder in regionföreträdare.

Något mer energi läggs istället på opinionsbildande arbete på den regionala nivån. 3,5 av 10 tar fram kunskapsunderlag och drygt 2 av 10 skriver debattartiklar för att påverka regionen i någon riktning (motsvarande arbete gentemot kommunen genomförs av 1,5 av 10 skolor). Av de öppna svaren framgår att det även kan handla om skrivelser och äskanden till regionen samt uppvaktning av politiker. Av framför allt intervjuerna framkommer att uppvaktningen av politiker ses som viktigare på den regionala nivån än den kommunala för att åstadkomma förändring. Intervjuerna indikerar även att folkhögskolor har kommit olika långt i sin kartläggning av den politiska spelplanen, bland annat vad gäller hur kopplingen mellan partiernas lokala, regionala och nationella organisationer ser ut.

Det är vidare vanligare att arbeta strategiskt i påverkansarbetet gentemot regionen än kommunen, det vill säga att utifrån behov identifiera prioriterade mål som man själv eller tillsammans med andra systematiskt arbetar för. Bilden från både enkät och intervjuer är att det varierar i vilken grad påverkansarbetet sker samordnat och gemensamt inom länet, vilket påverkar hur systematiskt och intensivt det regionala påverkansarbetet kan bedrivas. Detta går vi in på närmre i nästa kapitel som handlar om behov och utmaningar i arbetet. Flera svarande uppger i enkäten att de gör gemensam sak i sitt arbete genom läns/bildningsförbund eller andra sammanslutningar såsom Skånes folkhögskolor i samverkan. Samtidigt finns det folkhögskolor som uppger att sådana strukturer saknas eller att bildningsförbunden inte är rätt plattform för att driva deras prioriterade frågor.

Vad gäller skillnader i hur påverkansarbetet bedrivs utifrån skolornas olika egenskaper och förutsättningar, indikerar enkäten att folkhögskolor som drivs av en förening med lokalt/regionalt huvudmannaskap eller med arbetarrörelsen som huvudman är mest aktiva i det regionala påverkansarbetet. Minst aktiva tycks de folkhögskolor vars huvudman är annan folkrörelse (än arbetarrörelsen). Utifrån storlek syns också ett mönster, där de stora folkhögskolorna med fler än

11 000 deltagartimmar uppvisar störst bredd i sitt påverkansarbete. Ju större folkhögskolan är, desto vanligare är det att skolan har en löpande informell dialog samt skriver debattartiklar.

2.3 Sammanfattande slutsatser

Översynen visar att de allra flesta folkhögskolor idag bedriver påverkansarbete mot kommuner och regioner. Vilket påverkansarbete som mer konkret bedrivs, i vilket syfte och i vilken omfattning varierar mellan enskilda skolor. Variationen hänger i sin tur samman med skolans profil, förutsättningar samt kontext.

På ett övergripande plan syftar påverkansarbetet primärt till att tillvarata folkhögskolans intressen, exempelvis stärka förutsättningarna för en stabil och långsiktig finansiering samt att folkhögskolan i högre grad erkänns som utbildningsform. Som ett led i detta är både det lokala och regionala påverkansarbete ofta inriktat mot att stärka folkhögskolans strategiska närvaro, exempelvis kopplat till frågor som rör utsatta grupper, det lokala och regionala kulturutbudet samt kompetensförsörjningsfrågor. I varierande grad driver folkhögskolorna också påverkansarbete utifrån ett bredare samhällssyfte, exempelvis med fokus på att vara en röst åt grupper som har svårt att själva komma till tals.

Många skolor har som ambition att kommunen i ökad grad ska köpa platser av folkhögskolan kopplat till sfi och/eller ungdomar som hoppat av skolan. Det sker också i viss mån redan idag. I enkäten uppger 4 av 10 folkhögskolor att en eller flera kommuner köpte platser för ungdomar som hoppat av skolan under 2019, medan 3 av 10 uppger att en eller flera kommuner köpte platser inom sfi. Totalt har Sveriges kommuner köpt 6 290 sfi-platser respektive 177 ungdomsplatser av landets folkhögskolor under 2019.

Både det lokala och regionala påverkansarbetet sker primärt i form av nätverksmöten och informell dialog, och har därmed i första hand karaktären av samverkan, snarare än opinionsbildning. De flesta skolor riktar sitt påverkansarbete mot både tjänstemän och politiker inom regionen och kommunen. Översynen pekar dock på att kontakten är som mest etablerad med företrädare på verksamhetsnivå, såsom rektorer för vuxenutbildningen. Folkhögskolorna är i mindre utsträckning en etablerad samverkanspart i strategiska diskussioner på en mer övergripande nivå.

3. Behov och utmaningar i det lokala och regionala påverkansarbetet

I detta kapitel behandlas vilka behov och utmaningar som utmärker dagens lokala och regionala påverkansarbete. Den övergripande bilden är att få skolor anser att påverkansarbetet lokalt och regionalt fungerar mycket bra – samtidigt anser få att det fungerar mycket dåligt. Arbetet fungerar överlag ganska bra eller ganska dåligt, vilket framgår av diagrammet nedan. Påverkansarbetet mot kommunen upplevs i regel fungera något bättre än arbetet gentemot regionerna.

DIAGRAM 3. HUR TYCKER DU ATT ERT PÅVERKANSARBETE GENTEMOT KOMMUNEN/REGIONEN PÅ DET HELA TAGET FUNGERAR?

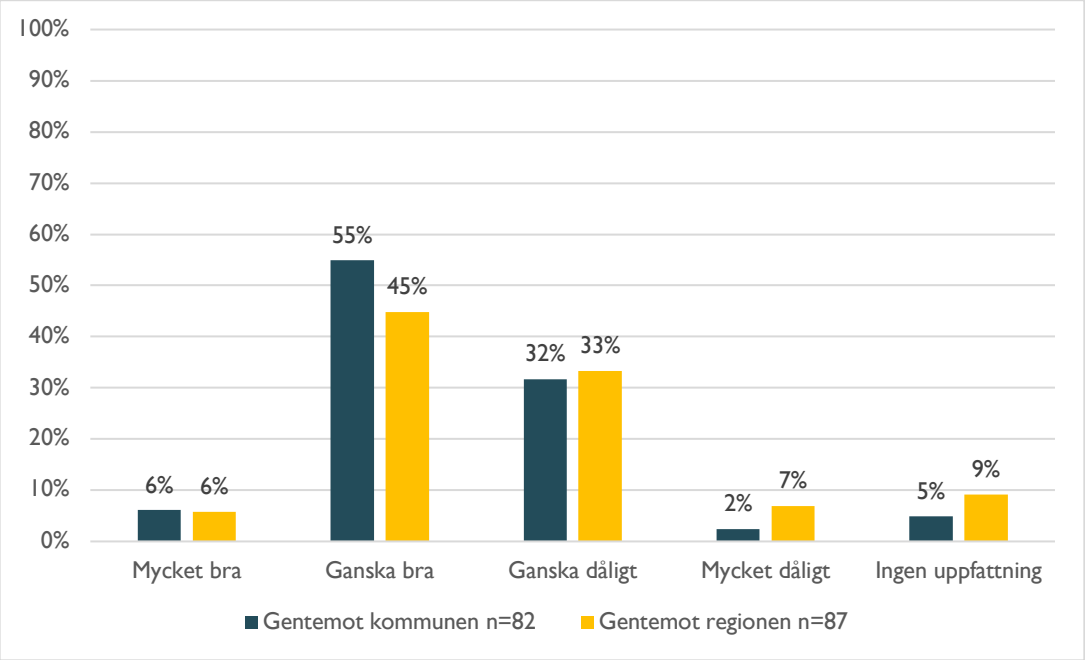

Frågan har endast ställt till skolor som uppgivit att de idag bedriver lokalt respektive regionalt påverkansarbete.

I följande avsnitt fördjupar vi bilden av behov och utmaningar i påverkansarbetet gentemot kommunen (avsnitt 3.1) respektive regionen (avsnitt 3.2). Kapitlet avslutas med våra sammanfattande slutsatser (avsnitt 3.3)

3.1 Behov och utmaningar i påverkansarbetet gentemot kommunen

Som framgår av diagram 3 anser nära 9 av 10 svarande att påverkansarbetet gentemot kommunen på det hela taget fungerar ganska bra eller ganska dåligt. Med andra ord uppfattar de flesta att det finns någon grad av utvecklingsbehov vad gäller påverkansarbetet.

Internatfolkhögskolor svarar i högre utsträckning än dagfolkhögskolor att påverkansarbetet fungerar mycket eller ganska bra. Ett annat mönster är att ju fler deltagarveckor folkhögskolorna har, desto

bättre upplevs påverkansarbetet fungera. Bland mindre folkhögskolor, med 3 000 – 6 000 deltagarveckor, uppger t.ex. 5 av 10 att arbetet fungerar ganska dåligt medan ingen är av den uppfattningen bland de största folkhögskolorna som har mer än 11 000 deltagarveckor. Sannolikt har detta att göra med att stora skolor har mer resurser att lägga på påverkansarbete. En skola lämnar följande kommentar i enkäten, som illustrerar detta:

> *Det lönar sig att tillsätta påverkanstjänster som ägnar mycket tid till "att sälja in folkhögskolan". Det är endast genom ett ständigt pågående samtal som påverkan sker på riktigt. För detta behövs en viss volym av deltagarveckor så att det blir möjligt att "friställa" anställda för påverkansarbete.*

Vidare indikerar enkätresultaten att påverkansarbetet fungerar något bättre bland skolor som drivs av en förening med kommunalt/regionalt huvudmannaskap jämfört med skolor som har någon annan typ av huvudman. Sannolikt hänger detta samman med att dessa skolor ofta har företrädare för kommunen i sin styrelse, vilket underlättar kontakt. Skillnader finns också med avseenden på skolornas ålder. Folkhögskolor yngre än 25 år upplever överlag att påverkansarbetet fungerar bättre jämfört med äldre skolor. Förekomsten av offentligägda folkhögskolor i länet har dock ingen negativ inverkan på det lokala påverkansarbetet; det är till och med vanligare att folkhögskolor som har offentligägda folkhögskolor i sitt län upplever att det lokala påverkansarbetet fungerar bra än folkhögskolor som inte har det.

Alla skolor bedriver inte lokalt påverkansarbete. Av de 96 skolor som svarat på enkäten uppger 14 folkhögskolor att de inte alls driver något påverkansarbete mot kommunen, varav 10 av dessa anser att det inte finns behov att göra det. Några skolor anger också tidsbrist och bristande organisatoriska förutsättningar som skäl till att de inte bedriver lokalt påverkansarbete. Två folkhögskolor nämner att det antingen inte finns intresse från kommunens sida eller att kommunens omorganisation gör att det just nu inte finns så stora möjligheter att bedriva påverkansarbete.

3.1.1 När fungerar det lokala påverkansarbetet bra?

Både enkät och intervjuer pekar på att det lokala påverkansarbete gentemot kommunen övergripande fungerar bra i de fall folkhögskolan är välkänd och har byggt upp ett gott rykte, och där både politiker och tjänstemän har förtroende för folkhögskolan som utbildare. Folkhögskolan ses i dessa fall som en jämbördig samverkanspart och inte som en utförare – eller i värsta fall en konkurrent. Mer konkret pekar översynen på att det lokala påverkansarbetet fungerar bättre i de fall där:

- kontakt och samverkan finns etablerad på politiker- och högre tjänstemannanivå,
- kommunen är relativt liten,
- det finns formella strukturer för samverkan som främjar kontinuitet och stabilitet.

De tre framgångsfaktorer beskrivs närmare nedan, men illustreras övergripande genom följande citat från en rektor:

> *Vi är en liten kommun med närhet till politiken. Jag som rektor sitter i många samverkansforum: lokalt kompetensförsörjningsråd, DUA-samverkan samt att kommunledningen ofta kommer till oss och äter lunch. Jag passar på att berätta om lite nyheter och farhågor hos oss. Det funkar jättebra. Ordförande i BUN sitter i vår styrelse.*

Den första framgångsfaktorn handlar om vilken nivå inom kommunen som folkhögskolan etablerat kontakt med. Som nämnts i avsnitt 2.1.2, pekar genomförd datainsamling på att folkhögskolerektorer många gånger har primär kontakt med sin kommunala motsvarighet inom vuxenutbildningen, d.v.s. en annan rektor. Det lokala påverkansarbetet upplevs dock fungera bättre i de fall det också finns en etablerad dialog med politiker och tjänstemän på högre nivå, såsom strateger och chefer i kommunledningen eller den centrala förvaltningen. Det är på denna nivå som mer strategiska beslut fattas om hur kommunen ska arbeta med exempelvis personer som står långt från arbetsmarknaden eller kompetensförsörjningsfrågor. Det är också på denna nivå som möjligheten att ta ett mer övergripande helikopterperspektiv finns, med fokus på vad som är bäst för invånarna i kommunen snarare än enbart den egna verksamheten. Så här resonerar en rektor:

> *Man måste upp nivån över vux. Det behöver finnas en dialog som inte bara är mellan rektor för vux respektive rektor för folkhögskolan. Utan ha en dialog på en mer strategisk nivå också, högre upp i kommunen och kanske involvera YH. Helt enkelt ingå i en diskussion som är 'vi har den här gruppen av individer som behöver komma ut. Hur kan vi utifrån våra olika erfarenheter och kompetens bidra till det'. Att man så att säga enas utifrån en gemensam problembild, så att det inte blir direkt en fråga om 'köp platser från oss'. En rektor från vux har ju på något sätt ett uppdrag att värna om sitt, där man lätt ses som en konkurrent*

Intervjuer och de öppna enkätsvaren pekar på att en andra framgångsfaktor för lokalt påverkansarbete är att kommunen är liten. Att verka i en liten kommun innebär ofta att närheten till politiker och tjänstemän är större. Folkhögskolan kan också framstå som en viktigare resurs än i stora kommuner med många andra aktörer inom kultur, utbildning och föreningsliv.

> *Vi är en liten kommun och vi är en stor aktör för kommunen.*

> *Vi har bra dialog med både politiker och tjänstemän och kan se nyttan av varandra. Vi finns i en liten kommun så vi har denna typen av dialog och diskussion med flera kommuner.*

Även om personliga kontakter framhålls som en framgångsfaktor i påverkansarbetet, påpekar flera skolor att personberoende samverkan ofta är sårbar över tid. En tredje framgångsfaktor, som lyfts i enkät och intervjuer, är vikten av att ingå i formella sammanhang. Formella samverkansstrukturer ger större stabilitet och en naturlig plattform för folkhögskolan att bidra på flera plan. Det kan exempelvis handla om att skolan ingår i samverkansorgan (t.ex. DUA) eller lokal samverkan kring nyanlända flyktingar.

3.1.2 När fungerar det lokala påverkansarbetet sämre?

Både intervjuer och enkätens öppna kommentarer ger bilden av att folkhögskolan i vissa kommuner är ”bortglömd” eller ”inte räknas med” som en resurs i kommunens planer. Sammantaget tycks det lokala påverkansarbetet fungera sämre i de fall där:

- folkhögskolan ses som en konkurrent till kommunens egen verksamhet,
- kommunens inställning präglas av bristande kunskap och misstänksamhet
- kontaktpersonerna ofta byts ut.

Samtidigt som den lilla kommunen kan ge fördelar (se ovan), kan det också innebära att folkhögskolan i högre grad ses som en konkurrent till kommunens egen verksamhet än i större kommuner. Intervjuer med både skolor och kommuner pekar på att mindre kommuner kan behöva behålla deltagare i den kommunala sfi:n för att få tillräckligt stora deltagarvolymer och därmed få ekonomin att gå ihop. Det leder i sin tur till att kommunen inte vill köpa platser av folkhögskolan. Konkurrensperspektivet kan även finnas i relation till övriga delar av vuxenutbildningen. Att kommunen ser folkhögskolan som en konkurrent får följder för bland annat för i vilken utsträckning kommunen vägleder deltagare till folkhögskolan och vilka utbildningar som folkhögskolan får till stånd.

> *De upplever och visar tydligt att det finns en konkurrens vad gäller Komvux och Sfi. Vi upplever inte detta utan vill se oss som en samarbetspartner.*

> *Kommunen ser till sin egen verksamhet/ekonomi och inte vad som är bäst för samhället i längden.*

I större kommuner är det dock å andra sidan vanligare att folkhögskolan istället ses som en utförare bland andra på en utbildningsmarknad. Det leder till att folkhögskolan har svårare att fungera som en strategisk samverkanspartner, med möjlighet att påverka. Det leder också till ökade svårigheter att få till en dialog kring frågor som rör den operativa verksamheten, då konkurrensen om uppmärksamheten är större.

> *Svårt att få feedback samt flera skolor i området som 'slåss' om uppmärksamheten.*

I både enkät och genomförda intervjuer med skolor förekommer även beskrivningar av kommuner som tänker i gamla banor och inte ser möjligheterna med folkhögskolans pedagogik och sociala miljö. Det kan finnas en misstänksamhet och rädsla från kommunens sida att låta folkhögskolan arbeta med målgrupper som kommunen också har verksamhet för. Där kommunen uppfattar att ”man är sig själv nog” är det svårt att nå fram med sina argument. Dessa föreställningar beskrivs i sin tur bottna i okunskap om folkhögskolan eller ointresse för folkhögskolan generellt, ibland i en kombination.

> *Kommunerna säger nej till dialog innan fördjupad dialog genomförts. Vi behöver inte er, vi har egna vägar som vi alltid använder oss av. Okunskap om skolformen är stor. Man ser inte möjligheterna till vidare studier.*

Där kontaktpersoner på kommunen har arbetat ett längre tag har det funnits tid och möjlighet att knyta personliga kontakter och bygga förtroende. Att det fungerar dåligt där kontaktpersoner ofta byts ut förstärker bilden av att det är skört att endast förlita sig på att knyta personliga kontakter.

3.2 Behov och utmaningar i påverkansarbetet gentemot regionen

Som framgår av Diagram 3 är det relativt få rörelseägda folkhögskolor som upplever att påverkansarbetet gentemot regionen fungerar mycket bra eller mycket dåligt. Skolornas uppfattning är samtidigt mer positiv än negativ, inte bara på övergripande nivå utan också i varje enskilt län. Folkhögskolorna som uppger att arbetet fungerar mycket eller ganska bra utgör en majoritet i samtliga län. I Skåne uppger exempelvis 12 av 15 svarande att påverkansarbetet fungerar mycket bra

och i Norrbottens län uppger 4 av 5 folkhögskolor samma sak. Det är vidare bara folkhögskolor i sex län som upplever att påverkansarbetet fungerar ganska eller mycket dåligt.
Hälften av de sex folkhögskolor som uppger att påverkansarbetet fungerar mycket dåligt återfinns i Stockholms län, övriga i antingen Norr- eller Västerbottens län.

Folkhögskolor med trossamfund som huvudman är mest missnöjda med påverkansarbetet mot regioner. Nära 6 av 10 av folkhögskolorna med trossamfund som huvudman anger att det regionala påverkansarbetet fungerar ganska eller mycket dåligt. Det kan jämföras med folkhögskolor som drivs av en förening med lokalt/regionalt huvudmannaskap, där bara 2,5 av 10 skolor anger detsamma. Därutöver finns inga entydiga mönster utifrån folkhögskolornas egenskaper (dag- eller internatfolkhögskola, storlek i antal deltagarveckor etcetera).

Det är bara nio av 96 svarande skolor som uppger att de inte driver något påverkansarbete alls gentemot regionen. Det beror framför allt på hinder i form av antingen tids- och resursbrist eller på att skolorna enligt egen utsago skulle behöva mer stöd i hur de ska bedriva arbetet, exempelvis med avseende på vem inom regionen som skolan bör ta kontakt med och vilka frågor skolan kan driva gentemot regionen.

I avsnitten som kommer ges en fördjupad bild av vad som utmärker de förhållanden där påverkansarbetet fungerar bra respektive dåligt. Som bakgrund till det presenteras först en överblick över hur de svarande folkhögskolorna upplever relationen och dialogen med regionen (diagram 4).

DIAGRAM 4. I VILKEN UTSTRÄCKNING INSTÄMMER DU I FÖLJANDE PÅSTÅENDEN?

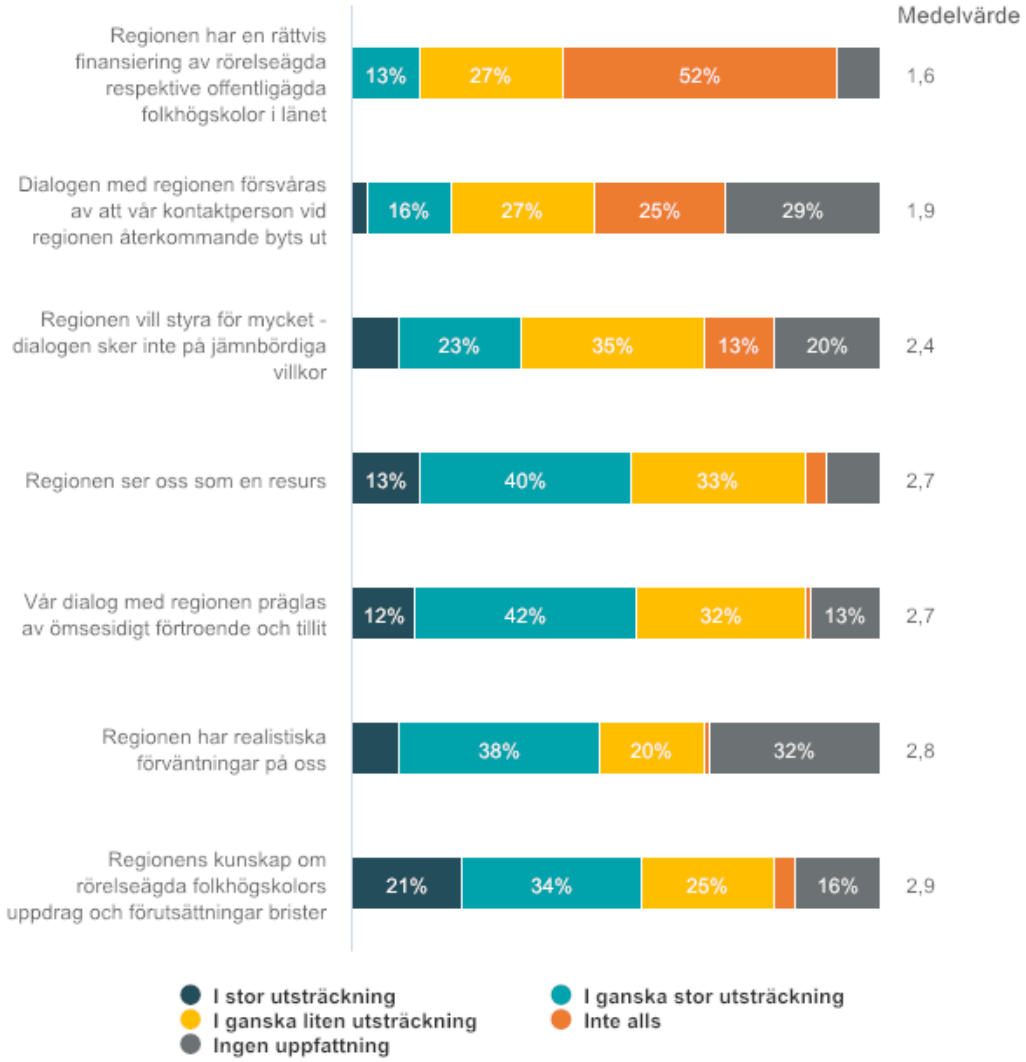

N = 95. Not. medelvärdet är beräknat utifrån att i stor utsträckning = 4, i ganska stor utsträckning = 3, i ganska liten utsträckning = 2, inte alls = 1. Ingen uppfattning är exkluderat ur medelvärdet.

En klar majoritet av folkhögskolorna som finns i ett län där även offentligägda folkhögskolor finns upplever att regionen har en orättvis finansiering. I övrigt framträder en mer splittrad bild av hur folkhögskolorna upplever relationen med regionen. På en övergripande nivå pekar dock svaren på att den befintliga relationen från många perspektiv rymmer en förbättringspotential – inte minst när det gäller regionens kunskap om rörelseägda folkhögskolors uppdrag och förutsättningar.

En inte obetydlig andel av skolorna uppger genomgående att de inte har någon uppfattning, framför allt när det handlar om huruvida regionen har realistiska förväntningar på folkhögskolan och om dialogen försvåras av att kontaktpersonen återkommande byts ut. Det kan bero på flera saker, men indikerar att folkhögskolorna inte alltid har så pass nära kontakter med regionen att de kan svara på frågorna.

3.2.1 När fungerar det regionala påverkansarbetet bra?

Även om det generellt finns förbättringspotential vad gäller påverkansarbetet gentemot regionen finns det folkhögskolor som upplever att det i allt väsentligt fungerar bra. Utifrån de svar som getts i enkätundersökningen och i genomförda intervjuer tycks påverkansarbetet gentemot regionen fungera bättre i de fallen där:

- kontakt och samverkan finns etablerad på politiker- och högre tjänstemannanivå,
- det finns en regional struktur för samordning mellan folkhögskolorna,
- det finns formella strukturer för samverkan som främjar kontinuitet och stabilitet.

Den första framgångsfaktorn handlar om att folkhögskolan har etablerad kontakt med regionen på politikernivå samt högre tjänstemannanivå, exempelvis chefer samt strateger med delegerat ansvar för folkhögskolan. Ofta lyfts även i samband med detta att folkhögskolan har ett gott anseende, vilket troligtvis hänger ihop och bidrar till en positiv spiral i relationen.

> *Vi står i dialog och har en formell struktur på de gemensamma plattformarna från politisk ledning till tjänstemannaledet.*

> *Bra kontakter med en del tunga politiker och ett anseende av folkhögskolan som utbildningsform.*

Den andra framgångsfaktorn utgörs av att folkhögskolan ingår i en regional struktur för samordning mellan folkhögskolorna. Värdet av regional samordning är delvis kopplad till att en enskild folkhögskola ofta har svårt att hitta tiden till systematiskt påverkansarbete, som ofta dessutom kräver tid för att omvärldsbevaka samt sätta sig in i komplexa frågor.

> *Ofta får jag kunskap om en fråga när beslutet är fattat, och då går det ju inte att göra så mycket åt frågan. För att kunna påverka måste man ha koll på vad som är på gång, och det kräver omvärldsbevakning, att man håller sig uppdaterad och har antennerna ute på ett sätt som jag inte har tid med.*

Regional samordning bidrar också till att folkhögskolorna kan gå fram enat i viktiga frågor samt agera strategiskt. Så här skriver en folkhögskolerektor i enkäten:

> *Vi har naturliga ingångar i regionen tack vare lång och trogen nötning i korridorerna samt en sedan många år väl uppbyggd organisation (Skånes folkhögskolor). Nu dessutom utökad med en koordinator. Gentemot regionen talar vi med en röst och ett fåtal budskap. Trovärdighet, närvaro, tillgänglighet, uthållighet och en bra organisering är troliga anledningar.*

Också regionerna själva lyfter i intervjuer fram värdet av att folkhögskolorna är samordnade regionalt. Detta då en sådan samordning upplevs underlätta dialog och en strategisk diskussion om folkhögskolans roll och bidrag till länet på en mer övergripande systemnivå.

Regional samordning sker ibland även via bildningsförbunden, där det finns flera värden med att även offentligägda folkhögskolor och studieförbunden är med. Samtidigt upplever flera skolor att bildningsförbundens bredd också medför nackdelar, då de inte kan användas för att driva frågor kopplade till exempelvis en hållbar och rättvis finansiering eller folkhögskolans mer konkreta verksamhet och roll.

En tredje framgångsfaktor för regionalt påverkansarbete, som återkommande lyfts fram i enkät och intervjuer, är att folkhögskolan har tillgång till formaliserade strukturer för samverkan. Detta innebär att samverkan blir mindre personbunden samt medför en möjlighet att konkret visa vilket värde folkhögskolan kan bidra med. Översynen pekar också på att tillgången till formaliserade strukturer indirekt ofta bidragit till att stärka folkhögskolans position på strategisk nivå. Detta eftersom dessa strukturer i många fall är kopplade till strategiska processer såsom framtagande av regionala kultur- och utvecklingsstrategier, vilket nedanstående citat från ett antal folkhögskolor illustrerar.

> *Vi ha slutit en ö.k. mellan regionen och folkbildningen. Vi finns som egen rubrik i Regionens kulturplan. Vi är representerade i regionala kompetensförsörjningsrådet.*

> *Vi blir inbjudna till dialogmöten och vi är med när det ska tas fram en folkbildningsstrategi och finns med i olika nätverk och sammanhang.*

> *Region Jönköping har en positiv inställning till folkbildningen. Vi blir inbjudna i vissa sammanhang, tex. arbetet med kulturplan. Vi har årligen träff om bidrag till folkhögskolorna. Vi träffar politiker en gång om året.*

3.2.2 När fungerar det regionala påverkansarbetet sämre?

Sammantaget är bilden utifrån enkätundersökningen och intervjuer att påverkansarbetet gentemot regionen fungerar sämre i de fall där:

- det finns ett politiskt ointresse eller konkurrerande politiska agendor,
- det saknas tydliga kontaktpersoner och formell struktur för samverkan,
- folkhögskolan inte ses som en strategisk part utan som en utförare.

Dessa tre kännetecken utgör på många vis motsatsen till de förhållanden som råder när påverkansarbetet fungerar bra.

Där det finns ett politiskt ointresse för folkhögskolan är det svårt att driva frågor som handlar om en mer hållbar och rättvis finansiering. Folkhögskolorna tenderar att ses som en utgiftspost och i ljuset av kärvare ekonomiska tider prioriteras inte ökade resurser till folkhögskolan. Det kan även finnas en mer uttalad skepsis mot folkhögskolan, vilket givetvis påverkar tjänstemannaledets agerande.

> *Stor organisation med olika agendor och starka politiska viljor i förhållande till nationella nivån men också inom regionen.*

> *Politiken ifrågasätter folkhögskolor.*

Det är även svårt att nå fram med sitt budskap där det saknas en tydlig motpart och forum för dialog. I vissa län byts regionens ansvariga tjänstemän ut relativt ofta, vilket försvårar etablerandet av kontakter. Strategirådet uppfattar att de personliga kontakterna tar tid att arbeta upp, och även om det ofta tycks vara ett bra sätt för att kunna nå fram med sitt budskap är det riskabelt att lägga all sin energi på att bygga upp kontakter på lägre tjänstemannanivå. En folkhögskola ger exempel på att ansvarig tjänsteman på regionen är otroligt kunnig i folkbildningsfrågor. Detta är mycket gynnsamt men byts denna person ut kan folkhögskolans position förändras direkt. Finns inga formella strukturer för dialog kan det därtill vara svårt att identifiera rätt personer att etablera kontakt med. Regionala strukturer för samverkan mellan folkhögskolor kan underlätta genom att det inte blir upp

till varje enskild folkhögskola att hitta rätt personer i regionens organisation. Alla län har dock inte bildningsförbund eller andra regionala strukturer för samverkan som är fungerande plattformar för att driva prioriterade frågor.

> *Svårt att hitta tydliga kontakter för dialog.*
>
> *Svår och ogenomtränglig organisation.*
>
> *Främst för att vi saknar informella kontaktvägar med såväl politiker som tjänstemän vid regionen.*

Därtill framkommer det i intervjuer att folkhögskolan inte alltid ses som en strategisk part utan som en fristående utförare som är frikopplad regionens uppdrag. Regionen visar inte något intresse för folkhögskolorna och bjuder inte in till samtal eller forum där strategiska frågor berörs. Den kontakt som finns kretsar huvudsakligen kring finansieringen, där det inte sällan råder oenigheter.

3.3 Sammanfattande slutsatser

Folkhögskolornas olika egenskaper och förutsättningar medför att de delvis har olika behov och utmaningar i ett lokalt och regionalt påverkansarbete. Stora skolor samt skolor som drivs av en förening med lokalt/regionalt huvudmannaskap är exempelvis mer nöjda med hur påverkansarbetet fungerar jämfört med små skolor och skolor med andra huvudmän. Också folkhögskolornas kontext har stor betydelse för hur de upplever påverkansarbetet. Bristande kunskap, pressad ekonomi och stor personalomsättning hos motparten är alla faktorer som försvårar påverkansarbetet, men är i varierande grad ett reellt problem i enskilda län och kommuner.

Genomförd datainsamling pekar samtidigt på att det lokala och regionala påverkansarbetet kännetecknas av två övergripande utvecklingsområden som kan ses som giltiga för kollektivet av rörelseägda folkhögskolor i stort, även om undantag finns bland enskilda skolor.

Det första utvecklingsområdet handlar om folkhögskolas förankring på strategisk nivå. Översynen pekar på att det är när folkhögskolan är förankrad på politiker- och högre tjänstemannanivå som påverkansarbetet och samverkan fungerar som bäst. Den övergripande bilden är dock att folkhögskolan generellt inte har denna position fullt ut idag. Folkhögskolan ses i flera fall inte som en naturlig part att involvera i strategiska diskussioner rörande exempelvis sysselsättning, ett brett kulturutbud eller en levande landsbygd. Skolornas kontakt sker många gånger främst med enskilda rektorer i kommunerna. Många skolor är heller inte representerade i strategiska samverkansforum på regional nivå. Samtidigt är det på den strategiska nivån som beslut om finansiering och stöd till folkhögskolan fattas, och det är således på denna nivå som folkhögskolan behöver vara en erkänd och uppskattad samverkanspartner. Det är också på den strategiska nivån som folkhögskolan har störst möjligheter att påverka samhällsutvecklingen.

Det andra utvecklingsområdet, som delvis hänger samman med föregående område, handlar om hur folkhögskolans ska agera för att ses som en relevant och prioriterad samverkanspartner av kommuner och regioner. Bristande intresse eller intresse som primärt har karaktären av en allmän välvilja framhålls genomgående som en av de främsta utmaningarna i både det regionala och lokala påverkansarbetet. Diskussioner upplevs inte leda till konkret handling, även om relationen är god.

Översynen pekar på att många skolor idag försöker stärka intresset hos regioner och kommuner genom att i rapporter och muntliga dragningar förmedla alla värden som verksamheten bidrar till. I intervjuer och enkätens öppna svar efterfrågas fler kunskapsunderlag som på ett pedagogiskt sätt sammanfattar folkhögskolans värden. I svaren från skolor som upplever sig prioriterade av regionen och kommunen framkommer samtidigt mellan raderna att de lyckats positionera sig som en resurs för att möta ett specifikt behov utifrån det regionala och kommunala uppdraget. Det pekar på att folkhögskolans värde inte är frikopplat, utan behöver relateras till regionens och kommunens uppdrag. Samma bild ger genomförda intervjuer med regioner och kommuner. En intervjuad företrädare för en kommun säger:

> *Jag tycker att de [folkhögskolorna] måste bli bättre på att beskriva vad man kan bidra med i relation till det som kommunen tycker är intressant och viktigt. Dvs i relation till behov som finns. Det måste vara ingången - ”win-win” – inte en förhandling eller kravlista. Utan först hitta möjligheter – vad kan vi erbjuda, hur kan vi tillsammans lösa detta samhällsproblem, hur kan folkhögskolan komplettera vux och vice versa, hur kan vux bidra till folkhögskolan?*

En intervjuad företrädare för en region är inne på samma linje:

> *Jag har läst så många debattartiklar som följer samma mönster – ”vi är jättebra och bidrar till allt detta”. Men det faller ofta platt. Jag tror att de själva skulle tjäna på att vara mer lyhörda inför de utmaningar och mål vi har i den regionala utvecklingsstrategin, och docka an till det resonemang som där förs. […] Dvs inte berätta att vi är jätteduktiga på allt detta, utan ta utgångspunkt i ett behov som är relevant för regionen och sen visa hur man kan vara lösningen.*

Sammanfattningsvis pekar översynen på behov att stärka folkhögskolornas position på strategisk nivå samt vidareutveckla skolornas angreppssätt för att väcka intresse hos motparten. Denna förståelse utgör också fond för Strategirådets samlade slutsatser och rekommendationer för det fortsatta påverkansarbetet, som presenteras i efterföljande kapitel.

4. Rekommendationer till stöd för folkhögskolors lokala och regionala påverkansarbete

I detta kapitel presenteras Strategirådets samlade slutsatser och rekommendationer för ett framgångsrikt lokalt och regionalt påverkansarbete. Inledningsvis presenteras våra rekommendationer för vilken roll folkhögskolan bör ta för att nå framgång i påverkansarbete mot kommuner och regioner (avsnitt 4.1). Därefter beskrivs innebörden av denna roll (avsnitt 4.2). Kapitlet avslutas med två avsnitt om vad som enligt oss krävs för att folkhögskolan i högre grad ska kunna axla den rekommenderade rollen (avsnitt 4.3 och 4.4).

4.1 Folkhögskolan bör driva påverkansarbete genom att ta rollen som strategisk allianspartner till regioner och kommuner

Översynen pekar på att ett proaktivt och systematiskt påverkansarbete är centralt för att stabilisera och stärka folkhögskolans position, inte minst på lång sikt. Många kommuner och regioner är under stark ekonomisk press, vilket lett till sänkningar av ersättningsnivån för bland annat regionbidrag och mobilitetsersättning. Samtidigt upplever flera skolor att det politiska stödet för folkhögskolan som utbildningsform över tid försvagats i vissa regioner och kommuner.

Att stärka utbildningsformen och säkra en god och långsiktig finansiering lyfts i enkäten genomgående fram som prioriterade frågor att driva i både ett lokalt, regionalt och nationellt påverkansarbete. Detta fokus ligger också i linje med den antagna verksamhetsinriktningen för RIO från 2019. En samlad slutsats från översynen är dock att dessa två frågor inte kan separeras från frågan om hur folkhögskolan kan fungera som resurs i en lokal och regional samhällskontext. Regioner och kommuners vilja att investera i folkhögskolan är beroende av att folkhögskolan anses bidra med värde *i relation till ett upplevt behov*. På samma sätt är utbildningsformens anseende kopplad till frågan om hur folkhögskolans särdrag kompletterar och förstärker befintligt kommunalt och regionalt arbete för att möta dessa behov.

För nå framgång i det regionala och lokala påverkansarbetet, krävs enligt Strategirådet därför sammantaget att de rörelseägda folkhögskolorna i högre grad tar en roll som strategisk allianspartner. Denna roll innebär att folkhögskolorna utifrån sitt oberoende och respektive inriktningar tar ansvar för att lösa gemensamma samhällsutmaningar i dialog med kommuner, regioner och andra nyckelaktörer. Dialogen om folkhögskolornas värde och särart relateras till regionala och kommunala behov, vilket gör det tydligt för regioner och kommuner på vilket sätt folkhögskolan är en resurs. Rollen som strategisk allianspartner innebär också att folkhögskolan deltar i diskussioner på strategisk nivå, exempelvis vid framtagande av regionala utvecklingsstrategier eller kommunala handlingsplaner för att stärka sysselsättningen. På detta sätt kan folkhögskolan inte bara vara en resurs i arbetet med att hantera identifierade utmaningar, utan också bidra med nya perspektiv och infallsvinklar i formuleringen av problembild och prioriteringar.

Genom att agera som en strategisk allianspartner, förflyttas folkhögskolan från att utgöra en utgiftspost till att istället ses som en satsning. Enligt vår bedömning, är rollen som strategisk

allianspartner också en mer framkomlig väg för att höja ersättningen till rörelseägda skolor i relation till offentligägda skolor. Genomförd översyn pekar på att många skolor med offentligägda skolor i länet argumenterar för en högre ersättning genom att hänvisa till att den ojämlika ersättningen är orättvis. Detta argument avfärdas dock ofta av regionerna med hänvisning till att de rörelseägda skolorna får be sina respektive huvudmän om mer pengar. Genom att positionera sig som en strategisk allianspartner, blir de rörelseägda folkhögskolorna istället intressanta från ett regionalt utvecklingsperspektiv. En högre ersättning till rörelseägda skolor går utifrån detta perspektiv att motivera oavsett huvudmannaskap och relationen till de offentligägda skolorna, genom att de rörelseägda skolorna bidrar till ett attraktivt, starkt och utvecklingsinriktat län.

4.2 Rollen som strategisk allianspartner kännetecknas av ansvarstagande och oberoende

Redan idag tar folkhögskolan samhällsansvar genom att arbeta med samhällskritiska frågor såsom mångfald, demokrati och livslångt lärande. Rollen som strategisk allianspartner betyder dock att folkhögskolan formulerar sitt bidrag i dialog med kommuner och regioner, med utgångspunkt i länets eller kommunens utmaningar. Det förutsätter i sin tur att folkhögskolan är lyhörd, innovativ och tar initiativ för att vidareutveckla sin verksamhet med utgångspunkt i identifierade samhällsbehov.

Rörelseägda folkhögskolor drivs ofta av idéburna organisationer, vars oberoende utgör ett grundfundament. Detta oberoende är även centralt i rollen som strategisk allianspartner. Lyhördhet inför regionala och lokala samhällsbehov innebär inte att folkhögskolan fungerar som operativ utförare vars verksamhet dikteras av en region eller kommun. Snarare bygger rollen som strategisk allianspartner på ett partnerskap, där folkhögskolan själv formulerar på vilket sätt den kan vara en resurs i arbetet med lokala och regionala samhällsutmaningar utifrån skolans värderingar, pedagogik och förutsättningar. Folkhögskolans relevans är i detta scenario inte knuten till att verksamheten anpassas för att likna andra aktörers verksamhet, utan till att folkhögskolan utifrån sin särart och unika perspektiv tar ansvar för att bidra och tänka nytt kring gemensamma samhällsfrågor.

Både kommuner och regioner är enligt Strategirådet centrala motparter i strategisk allians. I det kommunala uppdraget ryms flera sakfrågor som också folkhögskolan bidrar till, såsom livslångt lärande, ett levande lokalsamhälle och integration. Kommunerna utgör också en möjlig finansiär med potential att växa ytterligare, exempelvis som bidragsgivare till kulturverksamhet samt som köpare av platser inom sfi och ungdomsskolan.

Regionerna är en naturlig motpart i rollen som finansiär, men spelar genom sitt regionala utvecklingsansvar också en nyckelroll i arbetet med centrala regionala samhällsfrågor, såsom sysselsättning, kultur, kompetensförsörjning, social sammanhållning och en levande landsbygd. I anslutning till detta utvecklingsansvar förfogar regionerna över särskilda utvecklings- och projektmedel som folkhögskolan kan ta del av i rollen som strategisk allianspartner. Regionerna är dessutom ofta sammankallande till strategiska nätverk inom regional utveckling och kulturområdet, och utgör därmed en potentiell ingång till vidareutvecklad samverkan med kommuner och andra nyckelaktörer. Sammantaget innebär detta att regionerna är en central strategisk samverkanspart också om det befintliga regionbidraget skulle ersättas av en statlig skatteväxlingsmodell.

De rörelseägda folkhögskolorna utgör en heterogen grupp med avseende på inriktning och verksamhet. Det innebär att enskilda folkhögskolor kan bidra till lokala och regionala samhällsutmaningar på olika sätt. En välrenommerad internatskola med stort riksintag kan exempelvis bidra till en levande landsbygd samt en stärkt lokal attraktionskraft. En folkhögskola med många deltagare på allmän kurs i en storstadskommun kan istället vara en resurs i arbetet med att stävja utanförskap. Etc.

I tabell 3 respektive 4 ges ett antal exempel på samhällsfrågor som är relevanta från ett kommunalt respektive regionalt perspektiv. Tabellen innehåller också exempel på hur folkhögskolan kan vara en resurs i arbetet med respektive fråga, beroende på skolans inriktning och kontext.

Tabell 3. Exempel på hur folkhögskolan kan vara en resurs för att möta kommunala utmaningar

Kommunalt intresse	Utmaning	Exempel på hur folkhögskolan kan vara en resurs i arbetet
Att grupper som står långt från arbetsmarknaden kommer ut på arbetsmarknaden	En växande andel ungdomar hoppar av gymnasiet och grundskolan. Bland dessa finns en grupp som kommunen inte fångar upp, som blir hemmasittare, långvarigt arbetslösa och som drabbas av långvarig psykisk ohälsa. Kommunens kostnader för försörjningsstöd är höga. Det bor många utrikes födda individer i kommunen, med varierande behov och förutsättningar, som kommunens egna sfi inte kan möta fullt ut	Folkhögskolans miljö och utbildningsupplägg passar särskilt individer som inte vil/kan gå ungdomsskola eller vuxenutbildning Folkhögskolan erbjuder en miljö där människor växer, inte bara kompetensmässigt utan också på ett personligt plan vad gäller framtidstro, känsla av egenmakt och självtillit. Det är centralt för att utbildningen ska resultera i mer hållbara effekter i form av stegförflyttning mot arbete och fortsatta studier, där individen själv äger och driver denna process. Folkhögskolan kan i egenskap av utförare av sfi, komplettera kommunens egenregiskolor, och tillsammans med kommunen och övriga utförare säkra en relevant, individanpassad och högkvalitativ sfi-verksamhet
Att kommunen ses som attraktiv plats att bo och leva i	Kommunen har en negativ befolkningsutveckling, och ett dåligt rykte.	Folkhögskolan i en glesbygdskommun fungerar som lokal mötesplats och nav för kultur, civilsamhälle och invånare Välrenommerad folkhögskola med stort riksintag bidrar till att sätta kommunen på kartan och genererar positiv uppmärksamhet
Att kommunen har ett starkt skatteunderlag och ett levande näringsliv	Arbetslösheten i kommunen är hög. Det lokala serviceutbudet håller på att monteras ned.	Internaten drar individer till orten som i sin tur konsumerar och understödjer ett lokalt näringsliv och välfärdsutbud. Många deltagare bosätter sig i orten efter avslutad utbildning.

Tabell 4. Exempel på hur folkhögskolan kan vara en resurs för att möta regionala utmaningar

Regionalt intresse	Utmaning	Exempel på hur folkhögskolan kan vara en resurs i arbetet
Att länet kompetensförsörjs	Sysselsättningen är låg i länet, särskilt bland vissa grupper såsom utrikes födda och personer med ohälsa. Det saknas kompetens inom viktiga områden.	Folkhögskolan bidrar med spetskompetens inom områden som det saknas kompetens inom/som andra utbildningsaktörer inte är inriktade mot Folkhögskolan fångar upp grupper som inte vill/kan gå ungdomsskola eller vuxenutbildning – tillvaratar utbildningsreserv och motverkar utanförskap Folkhögskolan spelar en central roll som förberedelseutbildning/grund för högre utbildning
Att länets befolkning har jämlika villkor och präglas av social sammanhållning	Det finns stora skillnader mellan olika befolkningsgrupper i länet med avseende på deltagande och tillit i samhället. Det finns en växande polarisering mellan olika grupper.	Folkhögskolan tillgängliggör kulturutbud för grupper som traditionella kulturinstitutioner inte når. Folkhögskan fungerar som mötesplats där människor med olika bakgrund lär känna varandra
Att hela länet blomstrar och utvecklas (levande landsbygd)	Det finns underutvecklade delar av länet, vars tillväxt, sysselsättning och välfärdsutbud uppvisar en negativ utveckling som är viktig att motverka	Folkhögskolan når ut till glesbygdssamhällen och fungerar där som lokal mötesplats och nav för kultur, civilsamhälle och invånare Folkhögskolan med internat drar individer till orten som i sin tur konsumerar och understödjer ett lokalt näringsliv och välfärdsutbud.
Att länet ses som en attraktiv plats att leva och bo på	Länets tillväxt, konkurrenskraft och utveckling är beroende av att människor vill leva och bo där. Länen konkurrerar om arbetskraften med varandra, där det är viktigt som enskilt län att ständigt jobba för att ligga i framkant.	Folkhögskolan bidrar till ett rikt kulturutbud och civilsamhälle som stärker länets attraktionskraft Välrenommerad folkhögskola med stort riksintag bidrar till att sätta länet på kartan och genererar positiv uppmärksamhet

Sammantaget medför skolornas heterogenitet att ett regionalt och lokalt påverkansarbete inte kan utgå från en gemensam, centraliserad beskrivning av hur folkhögskolorna är en resurs i arbetet med

lokala och regionala samhällsfrågor. Detta behöver istället formuleras lokalt/regionalt, av en eller flera närliggande skolor i samverkan utifrån skolornas inriktning och ambitionsnivå samt behoven i den lokala kontexten.[2] Det behöver också ske i dialogform, där folkhögskolan och regionen/kommunen har ett gemensamt samtal om hur folkhögskolan kan bidra, snarare än som envägskommunikation, i form av en föreläsning eller en rapport.

4.3 För att ta rollen som strategisk allianspartner krävs utveckling av strukturer, förhållningsätt och kunskap

Översynen visar att många skolor samarbetar med kommuner och regioner på en oregelbunden och personberoende basis. För att folkhögskolan ska kunna ta rollen som strategisk allianspartner och bidra till att lösa lokala och regionala samhällsutmaningar krävs tillgång till mer **formaliserade samverkansstrukturer**, där folkhögskolan återkommande träffar företrädare för regionen och kommunen på både tjänstemanna- och politikernivå. Det är vidare en fördel om folkhögskolan bjuds in till strategiska samverkansforum, antingen som återkommande representant eller för att närvara på enstaka möten. Exempel på sådana forum är kompetensplattformar samt regional samverkan kring vuxenutbildning eller etablering av nyanlända. Folkhögskolan bör också göras delaktig i framtagandet av strategidokument, såsom den regionala utvecklingsstrategin och regionala kulturstrategier.

Tillgången till formaliserade samverkansstrukturer är beroende av att den enskilda regionen och kommunen bjuder in till dessa. Folkhögskolorna kan dock påverka detta genom att aktivt lyfta och driva frågan. Genomförda intervjuer med både regioner, kommuner och folkhögskolor pekar vidare på att systematiserad samverkan med folkhögskolorna, i synnerhet på regional nivå, underlättas som skolorna i länet formerat sig genom ett nätverk eller en förening. Vi vidareutvecklar våra slutsatser och rekommendationer kring regional samordning i avsnitt 5.2.3.

Ett vanligt problem i samverkan är att det finns en kamp om det vinnande perspektivet. Samverkan ses som en förhandling med målet om att positionera sig och vinna mark i förhållande till de andra aktorerna. Detta synsätt leder i sin tur till debatt snarare än dialog och lyssnande. Både kommunen, regionen och folkhögskolan ansvarar för att säkra ett öppet och prestigelöst samverkansklimat. Från ett folkhögskoleperspektiv ser vi dock behov av ett delvis förändrat **förhållningssätt**. Genomförda intervjuer med folkhögskolor, samt Strategirådets erfarenhet av att arbeta med denna sektor i andra sammanhang, pekar på att folkhögskolornas inställning till regioner och kommuner ibland präglas av ett defensivt ”underdog”-perspektiv. Möten med regioner och kommuner ses som en förhandling eller används som en möjlighet att försvara sig, vilket i sin tur ofta bottnar i känslan av att vara bortprioriterad eller orättvist behandlad. En sådan inställning försvårar dock skolornas möjligheter att ta rollen som strategisk samverkanspartner, och tycks utifrån genomförda regionintervjuer ofta få motsatt effekt. En intervjuad regionföreträdare säger i en intervju:

> *I början av mandatperioden var det ett möte mellan folkhögskolorna och politikerna i nämnden. Politikerna såg fram emot mötet, många gillade folkhögskolan. Men den största delen av det mötet handlade om att folkhögskolorna höll en lång utläggning om hur duktiga de var. Och*

[2] I vissa län saknas utbyggda strukturer för regional samverkan mellan folkhögskolorna. Det kan därför finnas behov av att som första steg bygga upp sådana strukturer. Vi beskriver detta närmare i avsnitt 5.2.3.

> *politikerna hade ju frågor som de var intresserade av och som de ville diskutera med folkhögskolorna, men de upplevde att folkhögskolorna inte alls lyssnade på dem. Och då brände man det ju lite.*

För att folkhögskolan på allvar ska kunna ta rollen som strategisk samverkanspartner, krävs enligt Strategirådets bedömning sammanfattningsvis att folkhögskolan blir mer lyhörd och mer självsäker på samma gång. Mer lyhörd, så till vida att möten med regioner och kommuner i högre grad präglas av dialog och intresse för det regionala och kommunala perspektivet. Mer självsäker, så till vida att folkhögskolan behöver frigöra sig från ”underdog”-perspektivet” och i högre grad vågar vila i känslan av att vara en viktig, strategisk aktör som har något att erbjuda. Inte genom att högljutt hävda detta i en lång föreläsning, utan genom att ställa frågor, komma med inspel och ta initiativ.

Ett annat vanligt problem i samverkanssammanhang är att de andra aktörerna inte ”bjuder till”, vilket minskar den egna viljan att kompromissa och engagera sig. Ofta handlar dock svårigheterna att mötas om bristande **kunskap** om hur andra aktörers regelverk, handlingsutrymme och uppdrag skiljer sig från den egna organisationens. Kunskap om de samverkande aktörernas kontext är således central för att minska risken för missförstånd samt öka samarbets – och kompromissviljan. Kunskapen om andra aktörers kontexter är också viktig för att kunna hitta gemensamma lösningar på problem som orsakas av exempelvis motstridiga regelverk.

Genomförd översyn pekar på behov av att stärka regionens och kommunens kunskap om folkhögskolan. Flera intervjuade företrädare för kommuner och regioner efterfrågar själva ökad kunskap om folkhögskolan. Det är även något som framkommer i genomförd datainsamling bland skolorna. Drygt hälften av skolorna som svarat på enkäten instämmer i stor eller ganska stor utsträckning i påståendet att regionens kunskap om rörelseägda folkhögskolors uppdrag och förutsättningar brister.

Översynen pekar också på behov av det omvända, d.v.s. att stärka folkhögskornas kunskap om vilka villkor, perspektiv och uppdrag som utmärker regionerna och kommunerna. Detta behov lyfts fram i intervjuer med regioner och kommuner, men framkommer också mellan raderna i vissa folkhögskolors svar. Enligt Strategirådets bild, saknas ibland delvis en förståelse för den logik som präglar kommuner och regioner, inte minst vad gäller hur beslut om finansiering fattas. En intervjuad regionföreträdare säger:

> *Det är en överlevnadsfråga att skolorna förstår regionens perspektiv tror jag, att de inte bara säger ”vi har fått pengar i 100 år, det är praxis så de borde de fortsätta med.” För vad man än tycker om det så är de gamla principerna inte styrande längre. Våra politiker undrar när denna praxis bestämdes och säger ”men vi har ju jättestora behov i länet. Om vi ska ge pengar måste vi veta att detta är rätt prioritering.” [...] För regionen är det viktigt att kunna motivera varför vi ger pengar. När det blir nedskärningar så drar man lätt ned på det där ingen vet varför vi ger pengar.*

Kunskapsunderlag som beskriver regionens, kommunens respektive folkhögskolans uppdrag och ramverk kan bidra till att stärka aktörernas kunskap om varandra. Detsamma gäller kunskapsunderlag som beskriver folkhögskolans verksamhet, exempelvis antal deltagare och vad som händer med deltagarna efteråt. Viktigt att understryka är dock att skriftliga kunskapsunderlag sällan räcker för att säkra tillräcklig kontextförståelse, utan det krävs även dialog och möten.

En annan intervjuad regionföreträdare säger:

> *Jag tror att folkhögskolan skulle vinna mycket på att bjuda in regioner att ha möten hos sig och bjuda på lunch, mot att man får berätta lite om sina tankar och visa runt. Det blir många rapporter och ofta är de bra, men det är svårt att få bilden av en folkhögskola genom en rapport. Det är en miljö som man måste uppleva.*

4.4 En stärkt position som strategisk allianspartner kräver både relationsbyggande och opinionsbildande arbete

Rollen som strategisk allianspartner förutsätter en god och jämbördig relation med kommuner och regioner. För att stärka denna position krävs relationsbyggande arbete i form av dialog och möten. Det relationsbyggande arbetet behöver dock kombineras med opinionsbildande arbete. Dels för att hantera akuta frågor som riskerar att försämra villkoren för folkhögskolorna, såsom regioners agerande i den nu aktuella frågan om mobilitetsersättningen. Dels för att positionera folkhögskolan som samhällsaktör i omvärlden, genom att exempelvis skriva debattartiklar som stärker bilden av folkhögskolan som en ansvarstagande och samhällsengagerad aktör.

Enligt Strategirådet är det viktigt att det opinionsbildande bedrivs med hänsyn till det relationsbyggande arbetet, så att dessa två delar förstärker snarare än motverkar varandra. De regionala ersättningarna har i många län minskat över tid, och det är naturligt att många skolor känner sig pressade. Ett alltför hätskt tonfall riskerar dock att motverka möjligheterna att bygga goda relationer som i sin tur kan leda till ökat inflytande och finansiering. En regionföreträdare berättar i en intervju:

> *Vi var ett gäng tjänstemän och politiker som åkte ut till en skola. Då passade skolföreträdaren på att spy galla över vilka låga ersättningar de får. Och då åkte ju inte de hem och kände att yes, det här ska vi satsa på. Jag tror att det hade givit större effekt om skolan pratat om och visat allt de gör, vilken outnyttjad potential som finns, och sedan kommit in på frågan om ersättningar och vikten av en stabil finansiering för att realisera all denna potential.*

Tidigare uppdrag som Strategirådet genomfört med fokus på samverkan mellan offentlig och idéburen sektor, pekar i samma riktning. Debattartiklar med rubriker som ”kommunen sviker sina invånare” är svåra att kombinera med en önskan om ett gott samarbete nästa dag.

Sammanfattningsvis behöver både det relationsbyggande och opinionsbildande arbetet kännetecknas av ett konstruktivt förhållningssätt. Det kan fortfarande vara kritiskt, men behöver präglas av en förståelse för den större kontexten med fokus på att hitta lösningar framåt.

5. Rekommendationer till stöd för RIO:s roll och arbete

Som framgår av föregående kapitel, rekommenderar Strategirådet att ett fortsatt regionalt och lokalt påverkansarbete inriktas mot att stärka rörelseägda folkhögskolors position som strategisk allianspartner till kommuner och regioner. I detta kapitel beskrivs vilken roll RIO enligt Strategirådet bör ta för att stödja och komplettera detta arbete på bästa sätt. Inledningsvis presenteras Strategirådets slutsatser och rekommendationer för RIO:s övergripande uppdrag (avsnitt 5.1). Därefter följer en närmare beskrivning av hur RIO kan stödja medlemsskolorna utifrån fyra huvuduppgifter (avsnitt 5.2). Avslutningsvis presenteras Strategirådets medskick för RIO:s fortsatta arbete med syftet att skapa förutsättningar för ett så strategiskt och effektivt agerande som möjligt (avsnitt 5.3).

5.1 Det finns behov av ett utvecklat uppdrag för RIO

Strategirådet uppfattar att RIO:s arbete historiskt haft en tonvikt på opinionsbildning och påverkansarbete i relation till externa aktörer på det nationella planet. För att tillvarata den fulla potentialen i arbetet menar vi dock att RIO:s uppdrag om möjligt bör vidareutvecklas. På ett övergripande plan omfattar detta utvecklade uppdrag fyra huvudsakliga uppgifter:

1. Föra rörelseägda folkhögskolors talan i frågor av idémässig eller visionär karaktär
2. Opinionsbildning och påverkansarbete nationellt och regionalt
3. Stärka medlemsskolornas kapacitet att själva driva påverkansarbete lokalt och regionalt
4. Stödja kvalitetsarbete och verksamhetsutveckling på medlemskolorna

Ett utvecklat uppdrag är motiverat av två skäl. För det första visar översynen att det finns behov av ett ännu mer systematiskt och omfattande utvecklings- och påverkansarbete än vad som sker idag. Ett förändrat samhällsklimat, nya typer av samhällsutmaningar samt en mer pressad ekonomi ställer ökade krav på proaktiva och offensiva insatser som säkerställer att folkhögskolan ses som en relevant och viktig aktör också i framtiden. Det förutsätter även systematiskt kvalitetsarbete och verksamhetsutveckling för att säkerställa att folkhögskolan kan svara upp mot den förändrade omvärldskontexten.

För det andra bedömer Strategirådet att det idag delvis finns ett vakuum på den nationella arenan i relation till den roll som Folkbildningsrådet kan ta. Folkbildningsrådet har i uppdrag att bevaka folkhögskolan som utbildningsform, och företräder också folkhögskolan i vissa kontakter med myndigheter, regeringskansli och riksdag. Samtidigt uppfattar Strategirådet att Folkbildningsrådets myndighetsuppdrag ställer relativt stora krav på neutralitet, så till vida att förslag och rekommendationer måste vara möjliga att motivera med hänsyn till fakta. Det innebär att Folkbildningsrådet utifrån sin roll främst kan bidra till att beslutsfattare fattar informerade beslut. De har däremot mer begränsade möjligheter att ta proaktiva initiativ i syfte att driva krav eller intressen. Ett annat ramvillkor för Folkbildningsrådets arbete utgörs av medlemsstrukturen, som medför att myndigheten kan ha svårare att prioritera frågor som endast berör en enskild medlem, exempelvis momskompensation för rörelseägda folkhögskolor.

I figur 1 ges en schematisk bild över vilken typ av insatser och arbete som Folkbildningsrådet primärt kan ägna sig åt utan risk för att förlora intern och extern legitimitet. Bilden illustrerar också vilken typ av verksamhet som myndigheten inte kan ägna sig åt, och som därmed RIO (och Offentligägda folkhögskolors intresseorganisation (OFI)) skulle behöva ta en tydligare och utökad roll inom.

FIGUR 1. SCHEMATISK BILD ÖVER FOLKBILDNINGSRÅDETS HANDLINGSUTRYMME

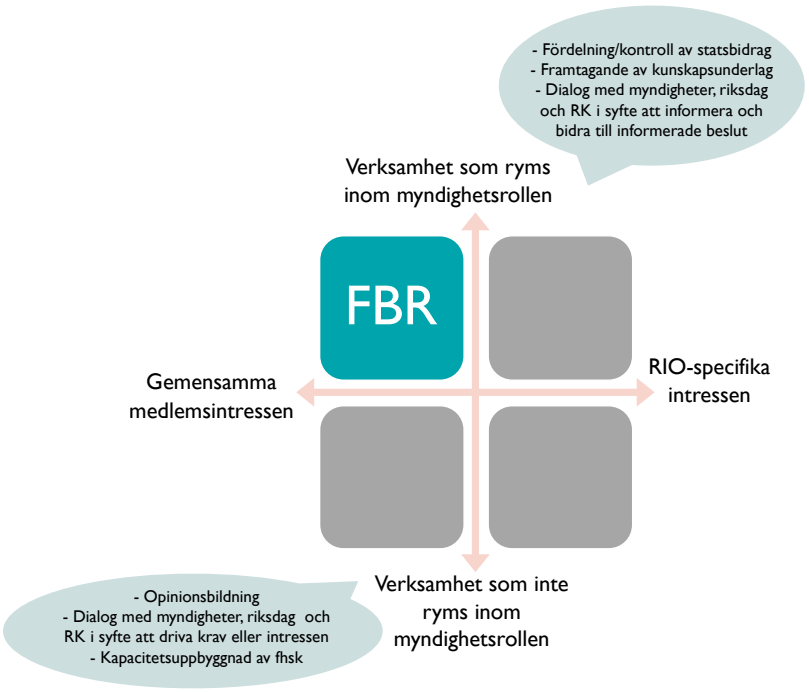

För att RIO ska kunna ta ett utvecklat uppdrag, behöver detta uppdrag förankras både hos Folkbildningsrådet och de andra medlemmarna i Folkbildningsrådet. Det utvecklade uppdraget bör således utformas i nära dialog med dessa parter. Dels för att säkerställa en gemensam förväntansbild och ett effektivt resursutnyttjande. Dels då flera frågor som skulle omfattas av ett utvecklat uppdrag inte bara rör de rörelseägda skolorna specifikt, utan kollektivet av folkhögskolor i stort. Denna typ av frågor skulle RIO därmed behöva driva i nära samverkan med OFI. Ett viktigt underlag för diskussionen är även den utvärdering av Folkbildningsrådets förnyade uppdrag som just nu pågår.

5.1.1 Det utvecklade uppdraget gynnas av vidareutvecklad samverkan med Folkbildningsrådet

Både idag och i en framtid där RIO potentiellt får ett utvecklat uppdrag, är Folkbildningsrådet en central aktör som RIO behöver förhålla sig till. På ett övergripande plan, kan RIO:s relation till Folkbildningsrådet präglas av två olika förhållningssätt. Den ena förhållningssättet innebär att Folkbildningsrådet ses som en samverkanspart med kompletterande resurser som RIO kan samarbeta med för att maximera det samlade avtrycket. Utifrån detta förhållningssätt är det rationellt att bygga en relation som utmärks av öppenhet, tät kommunikation och transparens.

Det andra förhållningssättet innebär att Folkbildningsrådet ses som en aktör att driva påverkansarbete genom, exempelvis i relation till departementet. Utifrån detta perspektiv är det istället rationellt att bygga en relation som i högre grad präglas av selektiv informationsdelning och taktiska överväganden.

Strategirådet uppfattar utifrån genomförd datainsamling att RIO:s nuvarande relation till Folkbildningsrådet präglas av en viss ambivalens, så till vida att båda dessa förhållningssätt idag finns närvarande. Vi uppfattar att detta i sin tur delvis beror på att Folkbildningsrådets oklara uppdrag och handlingsutrymme inom vissa områden, där det delvis finns skilda förväntningar på vilken roll myndigheten ska ta.

Vi bedömer att en renodling av förväntningarna på Folkbildningsrådet i linje med vad som presenteras i figur 1 skulle minska RIO:s ambivalens i relationen till Folkbildningsrådet. Genom att tydliggöra och vidareutveckla RIO:s uppdrag, blir Folkbildningsrådet inte längre en aktör att driva frågor genom, utan en renodlad samverkanspartner. Folkbildningsrådets myndighetsuppdrag medför, som ovan diskuterats, begränsningar men rymmer också möjligheter från ett intresseperspektiv. Exempelvis bjuds myndigheten in till forum dit intresseorganisationer i regel inte har tillträde. Folkbildningsrådets neutrala framtoning kan potentiellt också stärka den externa legitimiteten hos kunskapsunderlag som myndigheten tar fram, jämfört med om RIO eller OFI hade tagit fram samma underlag. Genom stärka samverkansrelationen med Folkbildningsrådet, kan respektive organisations handlingsutrymme och resurser tillvaratas på bästa sätt utifrån målet att maximera det samlade avtrycket. Samverkan är även centralt för att undvika överlappande eller splittrat agerande som skadar förtroendet för och bilden av folkbildningen och dess företrädare.

En välfungerande samverkansrelation är beroende av att det finns ändamålsenliga processer för dialog och samordning. Strategirådets uppdrag har inte omfattat en översyn av hur nuvarande processer för samordning fungerar. Genomförd datainsamling indikerar dock att det finns behov av att vidareutveckla dessa för att säkerställa en tätare och mer flexibel samordning som i högre grad knyts till specifika frågor som RIO (och övriga medlemsorganisationer) vill driva eller som uppstått akut. Som stöd för samordningsdiskussionen kan potentiellt fyrfältaren i figur 1 kunna användas. På vilket sätt kan Folkbildningsrådet bidra till/arbeta med frågan inom ramen för sitt handlingsutrymme? Vilka frågor bör drivas av RIO enskilt och vilka frågor bör drivas av RIO och OFI tillsammans, med respektive utan Folkbildningsrådet som samverkanspart?

5.2 Ett utvecklat uppdrag omfattar stödjande, drivande sammanhållande och opinionsbildande insatser

Som beskrivs i avsnitt 5.1, består det utvecklade uppdraget för RIO av fyra huvuduppgifter: att föra rörelseägda folkhögskolors talan och driva diskussioner av idémässig eller visionär karaktär, att driva påverkansarbete regionalt och nationellt samt att stödja skolornas verksamhetsutveckling respektive egna påverkansarbete. I detta avsnitt beskrivs karaktären på dessa huvuduppgifter närmare.

5.2.1 Föra skolornas talan och driva diskussioner av idémässig och visionär karaktär

Den första huvuduppgiften handlar om att föra rörelseägda folkhögskolors talan i frågor av idémässig karaktär. Folkbildningsrådet företräder också folkhögskolan i olika sammanhang, men Strategirådet uppfattar att detta i första hand sker med syftet att informera eller öka kunskapen om folkhögskolan. Det utökade uppdraget innebär att RIO tar ett ännu större ansvar för att driva den idémässiga

utvecklingen av (rörelseägda) folkhögskolor, samt delta i framåtsiktande, strategiska diskussioner om folkhögskolans position och roll som samhällsaktör. Eftersom denna fråga är när knuten till folkhögskolors roll i stort, oavsett huvudman, bör arbetet ske i nära samverkan med OFI.

En särskild aspekt av folkhögskolans idémässiga förflyttning, som lyfts i denna rapport, handlar om rollen som strategisk allianspartner. Här kan RIO ta en nyckelroll för att förstärka folkhögskolans position som detta. Rollen som strategisk allianspartner förutsätter i flera avseenden en intern perspektivförflyttning, exempelvis med avseenden på folkhögskolans självbild och förhållningssätt (avsnitt 4.3). Det kräver också att folkhögskolorna får ökad förståelse för regionens och kommunens uppdrag, funktionssätt och logik för budgetprioriteringar. RIO kan bidra till denna perspektivförflyttning i medlemskollektivet, exempelvis genom dialog och interna idéseminarier.

RIO kan även också stödja positioneringen av folkhögskolan som strategisk alliansparter i sin externa kommunikation, exempelvis genom att lyfta fram folkhögskolan som en resurs för att möta samhällsutmaningar. Strategirådet erfar att folkhögskolan ofta har ett individorienterat perspektiv i sin retorik, eftersom detta perspektiv också utgör en central utgångspunkt i folkhögskolans pedagogik. För att stärka folkhögskolons position som strategisk samverkanspart, bör kommunikationen enligt Strategirådet tydligare knyta individens utveckling till nationella regionala och lokala samhällsfrågor, såsom kompetensförsörjning, sysselsättning, regional utveckling, minskat utanförskap och en levande landsbygd. Det gäller dels i mötet med andra aktörer, dels genom opinionsbildande aktiviteter, såsom debattartiklar.

För det tredje kan RIO bidra till positioneringen av folkhögskolan som strategisk aktör genom att initiera och delta i samverkansforum på nationell nivå som samlar myndigheter, regioner och kommuner. Ett sådant forum är exempelvis Sveriges kommuner och regioners regionnätverk för folkhögskolefrågor. Under ett nätverksmöte skulle RIO, tillsammans med några medlemsskolor, potentiellt kunna föra en dialog med regionerna kring hur folkhögskolan kan vara en resurs i arbetet med centrala regionala samhällsfrågor och vad som behöver utvecklas för att realisera denna potential. RIO skulle potentiellt också kunna delta i liknande möten på regional/lokal nivå, med företrädare för region och kommuner samt berörda folkhögskolor i länet.

För det fjärde, slutligen, kan RIO stärka folkhögskolornas roll som strategisk alliansparter genom att arbeta med denna fråga i sitt nationella påverkansarbete mot statliga aktörer. Det skulle exempelvis kunna handla om att RIO verkar för att Tillväxtverket i ökad grad lyfter fram folkhögskolan i sin kommunikation med regioner, exempelvis i rapporter och goda exempel på regionalt utvecklingsarbete. Här kan Folkbildningsrådet potentiellt också vara en resurs i arbetet med att lyfta fram folkhögskolan som en strategisk alliansparter i sin dialog med myndigheter.

5.2.2 Driva påverkansarbete och opinionsbildning nationellt

Den andra huvuduppgiften består av att driva påverkansarbete och opinionsbilda i specifika frågor som rör rörelseägda folkhögskolors intressen. Det kan handla om finansieringsfrågor, såsom krav på ersättning i spåren av Covid-19, höjda statsbidrag eller momskompensation. Det kan också handla om att driva förenkling av regelverket i syfte att underlätta samverkan med myndigheter. Aktiviteterna kan exempelvis utgöras av uppvaktningar av politiker, debattartiklar och möten. För att nå full effekt, är det viktigt att påverkansarbetet knyts till arbetet som RIO driver inom de andra

huvuduppgifterna. I avsnitt 5.3 beskrivs hur RIO kan gå till väga för att säkra samordnade aktiviteter som tillsammans bidrar till ett gemensamt mål.

5.2.3 Stärka folkhögskolornas kapacitet att själva driva lokalt och regionalt påverkansarbete

Den tredje huvuduppgiften handlar om att stärka folkhögskolornas kapacitet att själva driva lokalt och regionalt påverkansarbete. Översynen visar att enskilda skolor ofta har svårt att själva driva ett systematiskt påverkansarbete. Tidsbrist anges som ett vanligt hinder i enkätens öppna frågor om hur det lokala och regionala påverkansarbetet fungerar. Även intervjuerna styrker bilden av att organisationerna i regel är slimmade och att rektorerna sitter med många frågor av både strategisk och operativ karaktär, som gör det svårt att hitta tiden att agera proaktivt. Agerandet blir därmed ofta ad hoc och splittrat.

På ett övergripande plan kan RIO bidra till att stärka skolornas kapacitet att driva lokalt och regionalt påverkansarbete på tre sätt:

1. *Stödja vidareutveckling av regionala samordningsstrukturer för påverkansarbete*

Översynen visar att påverkansarbetet övergripande tycks fungera bättre i län som har en utbyggd regional samverkan mellan de rörelseägda folkhögskolorna. Regional samordning underlättar samverkan med regionen och stärker folkhögskolornas möjlighet att påverka och vara en jämbördig part i strategiska diskussioner.

Även om folkhögskolor redan idag samverkar regionalt på flera håll i landet, visar översynen samtidigt att det finns behov av att vidareutveckla dessa strukturer. I detta arbete kan RIO enligt Strategirådet vara ett stöd för att säkra en ändamålsenlig grundstruktur i län som idag helt saknar regional samordning, eller där befintliga bildningsförbund behöver kompletteras med en folkhögskolespecifik struktur. Det kan exempelvis handla om att RIO tar fram en enkel vägledning som beskriver vilken roll en sådan sammanslutning kan ha, hur organisationen kan se ut samt hur finansieringen kan lösas. Det kan även handla om att RIO anordnar webinarium där befintliga regionala sammanslutningar delar med sig av sina erfarenheter och tjänar som inspirerande exempel. RIO kan potentiellt också ta initiativ till en ökad regional samordning genom att proaktivt lyfta frågan bland berörda folkhögskolor i länet.

2. *Stödja framtagande av regional strategi för påverkansarbetet*

För att nå effekt, bör det lokala och regionala påverkansarbetet enligt Strategirådet inriktas mot att stärka rollen som strategisk allianspartner inom ett eller fåtal områden, som i sin tur formuleras med utgångspunkt i en analys av kommunens/länets utmaningar och på vilket som skolan/skolorna i länet kan bidra till dessa.

I tabell 5 ges ett förenklat exempel på en strategisk plan för regionalt påverkansarbetet riktat mot regionen i ett län. RIO kan fungera som stöd i framtagandet av en sådan plan genom att fungera som bollplank samt initiera erfarenhetsutbyten mellan medlemsskolorna med fokus på denna fråga.

TABELL 5. FÖRENKLAT EXEMPEL PÅ EN REGIONAL STRATEGISK PLAN FÖR PÅVERKANSARBETE RIKTAT MOT REGIONEN

Vilka utmaningar har länet och hur kan vi bidra till dessa utifrån vår inriktning och våra värderingar?	Länet har en låg sysselsättningsfrekvens. Det finns idag en stor grupp individer i länet som har svårt att få arbete även vid högkonjunktur. Ökad sysselsättning, särskilt bland grupper som står långt från arbetsmarknaden, pekas ut en prioriterad målsättning i den regionala utvecklingsstrategin. Vi är bra på att fånga upp grupper som inte fångas upp av resten av utbildningssystemet. Vi är också bra på att erbjuda en högkvalitativ utbildning som passar dessa individers behov och förutsättningar, och som i sin tur leder till få avhopp, en hög genomströmning samt en hög andel som går vidare till arbete eller fortsatta studier. Vi fångar redan idag upp denna grupp genom vår allmänna och särskilda kurs, men ser att vi skulle kunna bidra ännu mer genom ett vidareutvecklat samarbete med Arbetsförmedlingen regionalt, fler uppdragsutbildningar, samt gemensamma projekt med länets aktörer.
Vad vill vi uppnå med det regionala påverkansarbetet på lång sikt?	• Vara och uppfattas som en strategisk aktör i länets kompetensförsörjningsarbete • Öka vår finansiering från regionen • Få fler uppdragsutbildningar
Vad vill vi uppnå med det regionala påverkansarbetet på kort sikt?	• Vara representerade i länets kompetensplattform • Involveras i framtagandet av den regionala utvecklingsstrategin som ska tas fram nästa år • Samverkanspart i minst ett projekt tillsammans med regionen och andra nyckelaktörer
Vilket tillvägagångssätt ska vi använda för att nå våra mål?	• Bygga allianser med tjänstepersoner och politiker inom regionen som är positiva till folkhögskolan. • I dialog med regionen tydliggöra vårt potentiella bidrag till regionens/länets utmaningar och behov, samt hur vi kan skapa förutsättningar för att vårt bidrag realiseras • Öka politikers och tjänstemäns kunskap om folkhögskolan • Positionera oss som samhällsaktör i all kommunikation, där vi tydliggör vår bidrag i relation till mottagarens behov och intressen.

3. *Stödja framtagande av relevanta kunskapsunderlag om folkhögskolans värde och resultat*

Översynen pekar på att folkhögskolan behöver bli bättre på att formulera sitt värde i relation till de samhällsfrågor som regioner och kommuner sitter med. Detta bör i första hand ske i dialogform, där folkhögskolor respektive kommuner och regioner gemensamt diskuterar regionala och lokala samhällsutmaningar och hur folkhögskolan kan vara en resurs i detta arbete. Som stöd för denna diskussion kan dock skriftliga underlag behövas som ger en grundläggande bild av folkhögskolans verksamhet och resultat. Det kan exempelvis handla om beskrivningar av antal deltagare, vad deltagarna gjorde innan de började på folkhögskolan samt vad de gör efter avslutad utbildning.

För att bli relevanta i den regionala och lokala kontexten, bör dessa kunskapsunderlag primärt tas fram regionalt av folkhögskolorna som finns i länet. Översynen visar samtidigt att skolornas möjligheter att lägga tid på att ta fram denna typ av kunskapsunderlag varierar. Här kan RIO i samverkan med Folkbildningsrådet potentiellt bistå som stöd, genom att ta fram studier och rapporter som ger en bild av folkhögskolan på nationell nivå.

En särskild dimension av beskrivningar av folkhögskolan handlar om utbildningsformen. I både enkät och intervjuer framkommer önskemål om att RIO ska arbeta för att stärka folkhögskolan som utbildningsform genom att i dialog med medlemsskolorna tydliggöra vad utbildningsformen betyder. Enligt Strategirådet, bör detta arbete dock inte ske med ambitionen att ta fram ett mer omfattande skriftligt underlag som beskriver utbildningsformens alla särdrag och kännetecken, vid sidan av den skriftliga beskrivning som redan finns i Rörelsefolkhögskolornas gemensamma idégrund. Detta av flera skäl. För det första pekar genomförd datainsamling på att de enskilda skolornas uppfattning om vad utbildningsformen innebär delvis går isär på en konkret nivå. Det skulle därmed sannolikt vara svårt att nå enighet i en diskussion som syftar till att i detalj definiera utbildningsformen.

Det andra, och kanske viktigare skälet, är att utbildningsformens styrkor enligt Strategirådet inte kan beskrivas som frikopplade värden. Som tidigare konstaterats behöver dessa styrkor lyftas fram med

hänsyn till motparten och motpartens behov. Det innebär i sin tur att olika aspekter av utbildningsformen är relevanta att lyfta fram i olika sammanhang. Om målet är att stärka folkhögskolans position som strategisk allianspartner i frågor som rör social sammanhållning och sysselsättning, är det exempelvis relevant att trycka på hur folkhögskolans arbetssätt och inkluderande miljö stärker egenmakt och utveckling hos individer som övriga samhället är sämre på att fånga upp. Om målet istället är att framhålla folkhögskolans värde som motor i lokalsamhället, kan det vara mer relevant att lyfta fram hur skolan fungerar som samlande kraft för det lokala föreningslivet. Etc. På motsvarande sätt kan helt andra aspekter vara relevanta att lyfta fram i syfte att stärka stödet för utbildningsformen hos potentiella deltagare.

Beskrivningen av utbildningsformens särdrag och styrkor måste också anpassas till vilken detaljnivå som är relevant för motparten. Om syftet är att öka förtroendet för folkhögskolan hos en politiker, behöver beskrivningen vara relativt övergripande med fokus på grundläggande kännetecken samt resultat. Om syftet istället är att en tjänsteman inom vuxenutbildningen ska bli mer positivt inställd, behöver beskrivningen sannolikt bli mer detaljerad och i högre grad gå in på vilka pedagogiska förhållningssätt och arbetssätt som präglar utbildning från folkhögskolan.

Sammanfattningsvis behöver beskrivningar av folkhögskolan och utbildningsformen anpassas till varje givet sammanhang och syfte. Enligt Strategirådet kan RIO stödja detta på två sätt. Dels genom att förmedla vikten av att detta sker i syfte att styra bort från omfattande, detaljerade och generiska beskrivningar av utbildningsformens alla attribut. Dels genom att i dialog med medlemsskolorna ta fram en kortfattad, övergripande programförklaring av folkhögskolans viktigaste kännetecken, som kan fungera som gemensam grundberättelse och som sedan kan anpassas och vidareutvecklas i olika sammanhang.

5.2.4 Stödja kvalitetsarbete och verksamhetsutveckling hos folkhögskolorna

Den fjärde huvuduppgiften handlar om att stödja verksamhetsutveckling på medlemskolorna. Det skulle exempelvis kunna ske genom kunskaps- och erfarenhetsutbyten i frågor som skolorna är intresserade av och som stärker deras position regionalt och lokal, exempelvis webbinarium om best practice för studiemotiverande kurser eller sfi. Det skulle också kunna ske genom kompetensutvecklingsinsatser för lärare och rektorer. I dessa frågor skulle RIO kunna samverka med andra aktörer med uppdrag att erbjuda fortbildningsinsatser för personal inom folkhögskolan, såsom Forum för Levande Historia.

Tidigare uppdrag som Strategirådet genomfört inom den kommunala sektorn pekar på att många kommuner är intresserade av att ta del av erfarenheter och goda exempel på hur andra kommuner gör. För att stärka kommuners förtroende och vilja att samarbeta med folkhögskolan, kan RIO potentiellt anordna konferenser eller seminarier som lyfter fram inspirerande praktiska exempel på hur en kommun idag samverkar med folkhögskolan, exempelvis kopplat till ungdomar som hoppat av skolan. RIO skulle potentiellt också kunna fungera som bollplank till regionala sammanslutningar av folkhögskolor som vill anordna detta på regional nivå.

5.3 Medskick till RIO:s fortsatta arbete för att säkerställa strategiskt agerande

I denna rapport presenteras en rad slutsatser och rekommendationer med fokus på att stödja ett fortsatt påverkansarbete. Vår ambition har varit att ge en så heltäckande bild av styrkor och utvecklingsområden som möjligt, och därmed av vad som krävs för att stärka folkhögskolans position som en uppskattad, erkänd och strategisk samverkanspart.

Samtidigt är vår erfarenhet att ett stort antal slutsatser och rekommendationer ibland kan ha en handlingsförlamad effekt. Utvecklingsbehoven kan upplevas som så stora att det är svårt att veta i vilken ände arbetet ska börja. Det finns också en risk för att rekommendationerna har en splittrande inverkan på det fortsatta arbetet, genom att flera utvecklingsspår startas upp parallellt utan en idé om hur de hänger ihop i relation till det övergripande målet.

I detta avslutande avsnitt redogör vi för våra medskick till RIO:s fortsatta arbete med fokus på att möjliggöra en så hög effektivitet och ett så starkt samlat avtryck som möjligt.

Steg 1: Formulera strategiska prioriteringar för RIO:s arbete

Strategiskt agerande förväxlas ibland med helhetsgrepp. För att nå effekt - i synnerhet då resurserna är begränsade – krävs dock prioritering och kraftsamling. Annars är risken stor att arbetet i praktiken kommer att utgörs av ett stort antal spridda punktinsatser med ett begränsat samlat avtryck. För att RIO ska bidra med maximalt värde behöver det fortsatta arbetet därför inriktas mot en eller ett fåtal strategiska prioriteringar.

Prioriteringarna ska ange riktning för RIO:s arbete på 2-5 års sikt, och vara tillräckligt avgränsade för att kunna fungera som stöd för styrning och prioritering, samtidigt som de är tillräckligt övergripande för att rymma flera olika typer av tillvägagångssätt och aktiviteter. De strategiska prioriteringarna bör formuleras utifrån 1-3 långsiktiga mål för rörelseägda folkhögskolor, som RIO genom de strategiska prioriteringarna ska bidra till. I tabell 6 ges förslag på ett sådant långsiktigt mål med tillhörande exempel på strategiska prioriteringar för RIO:s arbete.

TABELL 6. EXEMPEL PÅ LÅNGSIKTIGT MÅL OCH STRATEGISKA PRIORITERINGAR FÖR RIO:S FORTSATTA ARBETE

Långsiktigt mål	Strategisk prioritering RIO fram till 2023
Höja RIO-skolors deltagarersättning	Verka för en höjd statlig ersättning för deltagare med funktionsvariation
	Stärka medlemsskolornas kapacitet att positionera sig som strategisk allianspartner till regionerna (och därmed höja regionbidraget)
	Verka för momskompensation

Rörelseägda folkhögskolor är en heterogen grupp med varierande behov, verksamhet och lokala förutsättningar. Det är därför viktigt att de strategiska prioriteringarna är tillräckligt allmänna och generiska för att fungera för kollektivet av rörelseägda skolor i stort. Av detta skäl rekommenderar vi

att prioriteringarna som grundregel inte fokuserar på mer specifika aspekter, såsom att öka antalet sfi-platser som kommunen köper. Detta då bara 29 procent av skolorna driver denna fråga på lokal nivå idag (diagram 1).

Ett undantag till grundregeln om att undvika nischade strategiska prioriteringar, är om medlemsskolorna som kollektiv fattar beslut om att driva påverkansarbete i syfte att stärka folkhögskolans position inom ett särskilt område. Det är exempelvis möjligt att skolor med kulturprofil skulle stödja att RIO under kommande två-tre år fokuserar på att stärka folkhögskolans strategiska roll i arbetet med utsatta grupper, även om denna fråga inte är direkt relevant för dessa skolor.

För att säkra förankring är det viktigt att processen för att vaska fram strategiska prioriteringar är öppen, bred och transparent. Detta innebär dock *inte* att alla förslag på prioriteringar ska tas med. För att prioriteringarna ska fungera kraftsamlande och vara möjliga att använda som underlag för styrning, behöver de vara få till antalet. Processen för att formulera prioriteringar måste därför innehålla ett moment där de olika förslagen rangordnas med syftet att välja bort några. Som stöd för denna rangordning kan prioriteringsmatrisen i figur 2 användas. Den ena axeln avser hur resurskrävande det skulle vara för RIO att nå framgång med frågan. Den andra axeln avser hur viktig frågan är från ett behovsperspektiv.

FIGUR 2. MATRIS FÖR RANGORDNING AV FÖRSLAG PÅ STRATEGISKA PRIORITERINGAR

Steg 2: Säkerställ en ambitionsnivå som matchar med resursmässiga ramar

RIO består idag av ett kansli med tre anställda, samt en arbetande styrelse som också har andra uppdrag. För att stärka RIO:s möjligheter att ta ett utvecklat uppdrag samt driva ett arbete utifrån de strategiska prioriteringarna, skulle resurserna behöva utökas. En resursförstärkning kan potentiellt ske genom att resurser flyttas från Folkbildningsrådet till RIO eller genom att skolornas medlemsavgifterna höjs.

Resurserna kan också utökas genom bildandet av strategiska arbetsgrupper med uppgift att bidra till en eller två strategiska prioriteringar. Arbetsgrupperna kan exempelvis bemannas av samordnare från regionala sammanslutningar av folkhögskolor, där skolorna som ingår i dessa sammanslutningar avsätter en viss andel av samordnarens arbetstid till arbetsgruppen. Också OFI och Folkhögskolornas serviceorganisation (FSO) kan potentiellt vara resurser i ett sådant arbete, beroende på prioriteringarnas karaktär.

Om det inte är möjligt att utöka befintliga resursramar, behöver ambitionsnivån och förväntansbilden justeras så att denna ligger i linje med vad RIO har möjlighet att åstadkomma.

Steg 3: Identifiera tillvägagångssätt samt tillhörande aktiviteter

Steg 3 handlar om att identifiera relevanta tillvägagångssätt för RIO:s arbete med respektive strategiska prioritering. Tillvägagångssättet beskriver strategin bakom arbetet, som i sin tur kan bestå av flera olika aktiviteter. I tabell 7 ges exempel på möjliga tillvägagångssätt med tillhörande aktiviteter utifrån de exempel på strategiska prioriteringar som tidigare presenterats.

TABELL 7. EXEMPEL PÅ TILLVÄGAGÅNGSSÄTT OCH AKTIVITETER KOPPLADE TILL STRATEGISKA PRIORITERINGAR FÖR RIO:S FORTSATTA ARBETE

Långsiktigt mål	Strategisk prioritering RIO	Tillvägagångssätt	Aktiviteter
Höja RIO-skolors deltagarersättning	Verka för en höjd statlig ersättning för deltagare med funktionsvariation	Opinionsbildning Kunskapshöjande insatser mot politiker med fokus på värdet av fhsk verksamhet för deltagare med funktionsvariation	Dialog med funkisrörelsen Dialog med relevanta myndigheter (ex SPSM) Debattartiklar Framtagande av rapport om fhsk ekonomiska förutsättningar samt värdet av verksamheten (deltagande, utfall etc) Uppvaktningar av politiker med krav på höjd ersättning
	Stärka medlemsskolornas kapacitet att positionera sig som strategisk allianspartner till regionerna (och därmed höja regionbidraget)	Stödja regional samordning mellan folkhögskolor och framtagande av regionala strategier Bidra till verksamhetsutveckling i frågor som skapar regional samhällsnytta	Webbinarium Processtöd Kompetensutveckling Forum för erfarenhetsutbyte
	Verka för moms-kompensation	Opinionsbildning Politiskt påverkansarbete Stödja RIO-skolors dialog med sina regioner om momskompensation	Debattartiklar Uppvaktning av politiker på nationell nivå Webbinarium Processtöd

Genom att först identifiera tillvägagångsättet/strategin för att arbeta med respektive prioritering, blir det enklare att formulera aktiviteter som håller ihop. Det stärker i sin tur förutsättningarna för en effektiv styrning av arbetet samt att det samlat avtrycket i slutänden blir så stort som möjligt.

Steg 4: Ta fram en handlingsplan för det fortsatta arbetet

I det sista steget tas en handlingsplan fram för det fortsatta arbetet, med utgångspunkt i de prioriteringar, tillvägagångssätt och aktiviteter som identifieras. I handlingsplanen konkretiseras arbets- och tidsplan för arbetet, vilka resurser som finns tillgängliga, vem som gör vad samt hur löpande uppföljning av arbetet ska ske. I denna handlingsplan bör det även tydligt framgå i vilka delar och på vilket sätt som Folkbildningsrådet respektive OFI har en roll.

Bilaga 1. Rörelseägda folkhögskolors samverkan med myndigheter och civilsamhälle

Fokus för översynen är folkhögskolors lokala och regionala påverkansarbete, där kommuner och regioner utgör centrala motparter. För att ge en bredare bild av folkhögskolornas kontakter har vi dock även ställt frågor i enkätundersökningen om samverkan med myndigheter och aktörer inom civilsamhället.

Folkhögskolans samverkan med Arbetsförmedlingen

Vad gäller samverkan med myndigheter har särskilt fokus legat på Arbetsförmedlingen. Enkäten visar att cirka 6 av 10 av folkhögskolorna erbjuder studiemotiverande kurser och/eller etableringskurser för nyanlända. Det är något mindre vanligt att skolorna anordnar bristyrkesutbildningar. Knappt 2 av 10 skolor anordnar detta.

DIAGRAM 1. ANORDNAR NI NÅGOT AV FÖLJANDE?

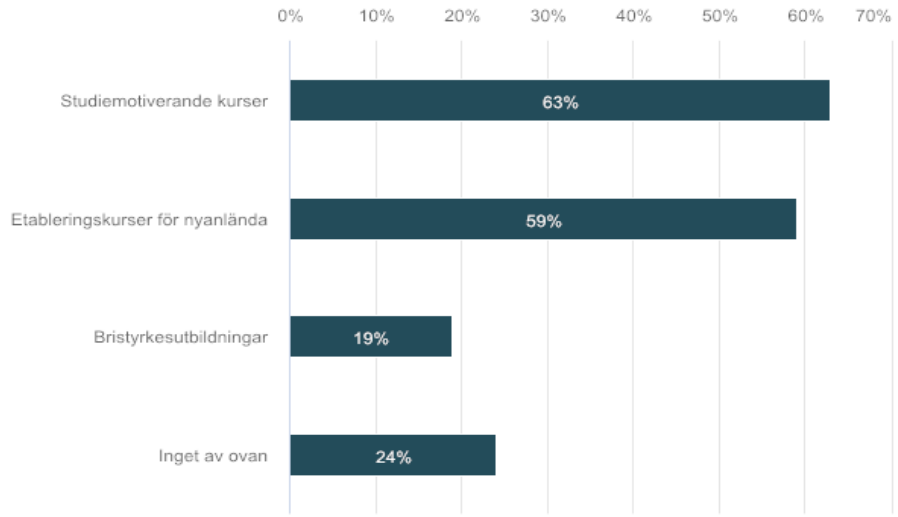

N = 96. Antal valda alternativ: 158.

Som framgår av diagrammet finns det också en inte oansenlig del folkhögskolor som inte har denna typ av samarbete med Arbetsförmedlingen. Enkäten och intervjuerna ger bilden av att det dels kan bero på att skolan har ett annat fokus eller att folkhögskolan är för avlägset belägen för att Arbetsförmedlingen ska vara intresserade av att anvisa deltagare dit.

Nära 9 av 10 folkhögskolor med 11 000 deltagarveckor eller fler anordnar studiemotiverande kurser och etableringskurser för nyanlända. 6 av 10 folkhögskolor i den storleken anordnar bristyrkesutbildningar, i jämförelse med mellan 1–2 av 10 mindre folkhögskolor. Inom gruppen folkhögskolor som är yngre än 25 år erbjuder 7,5 av 10 etableringskurser, vilket kan jämföras med 4 av 10 folkhögskolor som har funnits i mellan 25–50 år.

Genomförd enkätundersökning ger en relativt heterogen bild av hur skolornas samverkan med Arbetsförmedlingen fungerar praktisk. Som framgår av diagram 2, upplever cirka hälften av skolorna

som idag erbjuder studiemotiverande kurser, etableringskurser respektive bristyrkesutbildningar att samverkan fungerar mycket bra eller ganska bra. Resterande hälft tycker tvärtom att samverkan fungerar mycket eller ganska dåligt.

DIAGRAM 2. HUR TYCKER DU ATT ER SAMVERKAN MED ARBETSFÖRMEDLINGEN FUNGERAR KRING…

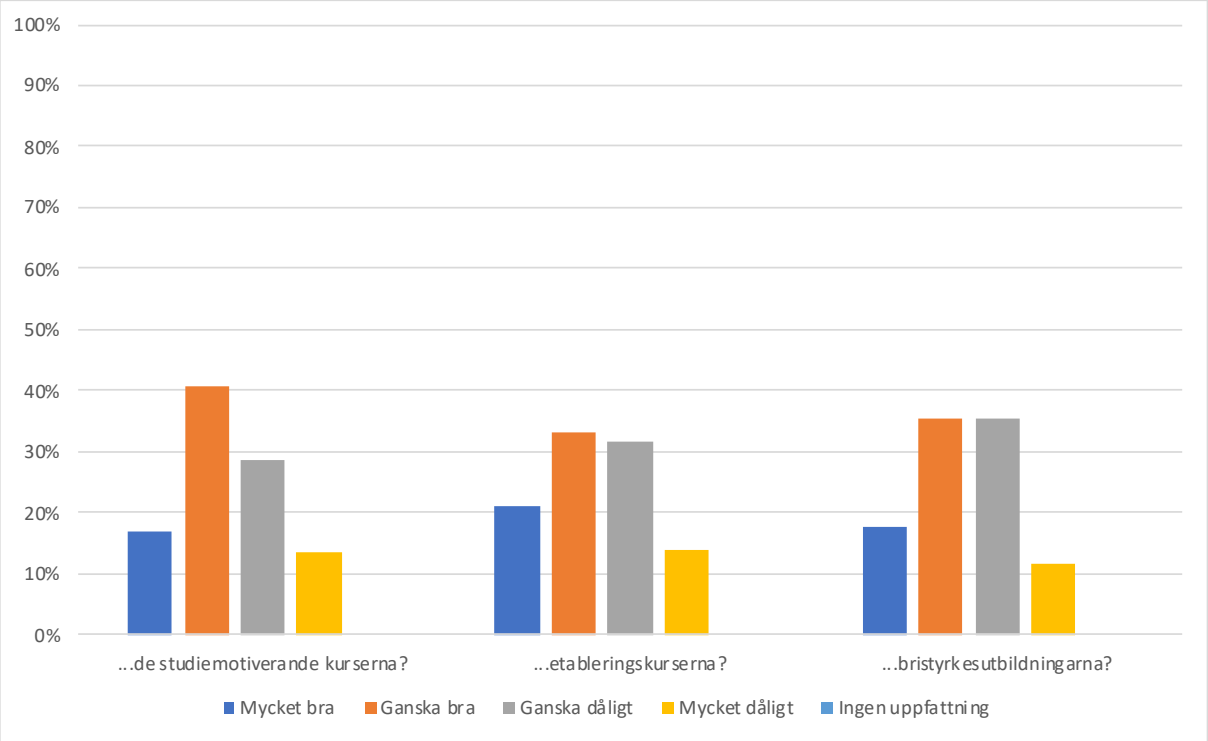

N = 73.

Bristerna i samverkan med Arbetsförmedlingen handlar i hög grad som svårigheter att få kontakt med myndigheten samt att Arbetsförmedlingen anvisar få deltagare till folkhögskolan. Överlag tyder både enkätundersökning samt intervjuer på att skolornas samverkan med myndigheten i hög grad är personberoende. I vissa fall har skolorna arbetat upp en god relation till handläggare inom myndigheten, där också samverkan och anvisningar som följd fungerar bra. I andra fall är relation mer bristfällig, och försvåras av återkommande personalbyten. Den personbundna karaktären på samverkan med myndigheten illustreras av följande citat från två rektorer:

> *Vi har haft ett utmärkt samarbete med AF fram tills det att vårt lokala kontor las ner. Från att ha haft en bra lokal struktur med flera aktörer verkar vi nu få börja om på ruta ett med AF.*

> *Samverkan är för mycket beroende på enskilda handläggares tid och intresse. Mer tydlig styrning behövs från chefshåll för att samverkan ska fungera bättre. AF möjligheter att lova ett visst antal platser till insatserna och sedan stå för sina löften.*

Samverkan med Arbetsförmedlingen kring de olika utbildningarna sker på lokal nivå, mellan enskilda kontor och folkhögskolor. Samtidigt tyder översynen på att bristerna i samverkan delvis bottnar i att folkhögskolan inte är en förankrad samverkanspart på högre organisationsnivå, inom myndigheten som helhet. Det leder i sin tur till en decentraliserad och splittrad samverkan, som skiljer sig stort

mellan enskilda skolor och delar av landet. Stategirådets erfarenhet från andra uppdrag är att det är svårt för de enskilda folkhögskolor att själva driva förankringsarbete uppåt i en så stor organisation som Arbetsförmedlingen, som ständigt uppvaktas av en rad olika lokala aktörer och projektägare. För att stärka förutsättningarna för samverkan med myndigheten på lokal nivå, kan således RIO behöva samverka och driva påverkansarbete gentemot Arbetsförmedlingens nationella nivå. Värdet av en nationell dialog kan ses som särskilt stort i nuvarande situation, där myndighetens omställning innebär både risker och möjligheter för folkhögskolan.

Folkhögskolans samverkan med andra myndigheter

Vid sidan av Arbetsförmedlingen, samverkan även många folkhögskolor med flera andra myndigheter, vilket framgår av tabellen nedan.

DIAGRAM 3. VILKA AV FÖLJANDE MYNDIGHETER SAMVERKAR NI MED? MED SAMVERKAN MENAR VI ÅTERKOMMANDE KONTAKT OCH DIALOG MED MYNDIGHETEN, T.EX. KRING STATSBIDRAG ELLER KURSER.

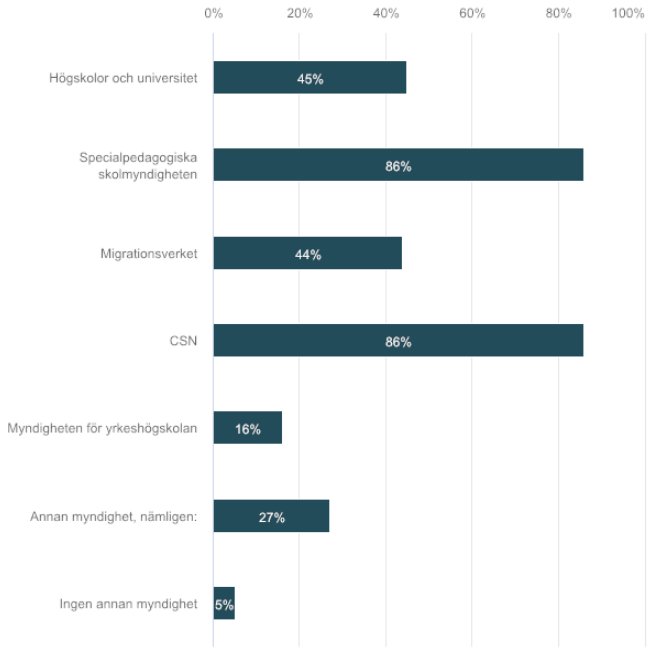

N = 96. Antal valda alternativ: 297.

De som uppger andra myndigheter nämner Länsstyrelsen, Skatteverket, Försäkringskassan, Statistiska centralbyrån (SCB), Folkbildningsrådet (FBR), Socialstyrelsen, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), Kriminalvården, Transportstyrelsen, Polisen och ESF-rådet. Även andra aktörer nämns såsom delar av den kommunala förvaltningen, Utbildningsdepartementet och Nordiska ministerrådet.

Skolornas myndighetssamverkan har olika karaktär. Enkätens fritextsvar pekar på att samverkan i vissa fall primärt handlar om att förmedla information om deltagare, snarare än samarbete *kring* deltagare. I andra fall är samverkan mer utbyggd och har formen av ett gemensamt arbete. Det gäller i synnerhet samverkan högskolor och universitet, som folkhögskolorna bland annat samarbetar med i syfte att främja och underlätta övergångar från folkhögskola till högre utbildning.

Den övervägande majoriteten av skolorna anger i enkätens öppna fritextsvar att samverkan fungerar bra med myndigheterna. De utvecklingsområden som nämns handlar bland annat om att ytterligare stärka kopplingen mellan folkhögskola och högre utbildning, så att de olika utbildningsformerna tydligare hänger ihop. Det finns också enstaka synpunkter på kontakten med och kunskapen inom Migrationsverket, vilket illustreras av citatet nedan:

> *Det är svårt att komma i kontakt med Migrationsverket. Handläggarnas kompetens där är ojämn - man får olika svar vilket inte är rättssäkert, och dessa beslut får drastiska konsekvenser för våra deltagare. De kan försätta deltagarna i plötsliga situationer helt utan trygghet mittemellan ett gammalt och ett nytt beslut.*

Samverkan med aktörer i civilsamhället

Nästan samtliga svarande skolor, 93 av 96, uppger att de samverkar med civilsamhället. Både samverkansområden och samverkansparter spänner över ett mycket brett spektrum, vilket framgår av tabellen nedan.

TABELL 1. EXEMPEL PÅ AKTÖRER OCH OMRÅDEN FÖR SAMVERKAN MED CIVILSAMHÄLLET

Exempel på samverkansaktörer	Exempel på samverkansområden
• (Lokala) föreningar • Föreningar med nationell organisation (Latinamerikagrupperna, Röda korset, Amnesty, RFSL m.fl.) • Föreningar med internationell organisation • Svenska kyrkan och andra samfund • Hembygdsföreningen • Folkets hus och parker • Kulturhus • Studieförbund • Idrottsrörelsen • Biografer • Kvinnorörelsen • Företagarföreningar • Trygghetsråd • Kulturlivet • Huvudmannen (som är en del av civilsamhället)	• Kurser • Konferenser • Praktikplatser • Nysvenskar inkl. ensamkommande • Frågor som rör asylrätt, migrationspolitik • Läxhjälp • Pridefestival • Kulturevenemang • Lokaler (både hyr ut och hyr) • Generellt gemensamma aktiviteter och projekt • Kortkursverksamhet • Särskilda långa kurser • Utvecklingsarbete kring kurser • Integrationsinitiativ • Seminarier och föreläsningar • Utbildningar för civilsamhällets ledare, idéutveckling i socialt arbete • Samverkansprojekt

För en utförligare beskrivning av på vilket sätt skolorna samverkar med aktörer i civilsamhället, se den separata bilagan 2, där enkätens frågor och svar i sin helhet presenteras.